

Nr 134.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1944 kl. 5 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I. Försvarsväsendets fastighetsfond.

A. Kapitalinvesteringar, som skola bestridas med de i 1944 års statsverksproposition upptagna kvotanslagen.

I:o) Vissa byggnadsföretag m. m. I propositionen nr 175 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944 (s. 3—181), föreslagit riksdagen medgiva, att i statsrådsprotokollet angivna byggnadsföretag m. m. må komma till utförande med anlitande av de i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2) under försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1944/45 äskade investeringsanslagen till Vissa byggnadsarbeten m. m., i den mån kostnaderna icke kunna bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herr *B. Holmgren* väckt motion (II: 2), däri hemställts, att riksdagen ville besluta att anlägga en idrottshall vid Karlskrona örlogsstation enligt uppgjorda förslag till ritningar samt för ändamålet anvisa ett belopp av 600 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. von Heland m. fl.* (I: 310) och den andra inom andra kammaren av herrar *A. Gustafsson* i *Lekåsa* och *Th. Gardell* (II: 475), däri hemställts, att riksdagen måtte avslå förenämnda proposition nr 175, i vad den avser ordnande av förläggning av infanteriets och kavalleriets officersaspirantskola genom uppförande av nytt etablissement å Järvafältet och inköp av mark för ett dylikt etablissement.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna II: 2 och I: 310.

Rörande de byggnadsföretag m. m., varom här är fråga, inhämtas av statsrådsprotokollet bland annat följande.

Arméförvaltningens delfond.

NYA ETABLISSEMENT M. M.

Signalregementets kompani i Skövde och Livregementets husarer (s. 3—6). För iordningställande av förläggningslokaler för signalkompaniet i Skövde genom bland annat ianspråktagande av vissa lokaler inom Livregementets husarers kasernetablisement, som bliva tillgängliga genom den av 1943 års riksdag beslutade omorganisationen av kavalleriet, ha kostnaderna beräknats till 273 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. För att möjliggöra att Livregementets husarer vid omorganisationen komme att reduceras med allenast en skvadron mot tidigare beräknade två ha föreslagits vissa ombyggnadsarbeten till en kostnad av 51 000 kronor enligt samma prisläge.

TILLBYGGNAD AV KASERNER.

Signalregementet och arméns signalskola (Solna) (s. 6—9). För utökning av förläggningsmöjligheterna vid Signalregementet och den till regementet förlagda signalskolan föreslås uppförandet av en kasern ävensom tillbyggnad av en äldre logementsbyggnad. Väckt förslag om uppförande av en skolbyggnad eller omändring till skolbyggnad av en nu för vissa laboratorieändamål utnyttjad byggnad har departementschefen icke för närvarande kunnat förorda. Kostnaderna för utökning av förläggningsutrymmena ha beräknats till 415 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Skånska trängkåren (Hässleholm) (s. 9 och 10). Departementschefen har funnit verkställd utredning rörande en ifrågasatt omläggning av värmesystemet vid trängkåren giva vid handen, att dylik omläggning med hänsyn till kostnaderna för densamma icke bör komma till stånd. I anslutning härtill har departementschefen beräknat kostnaderna för en redan i årets statsverksproposition till uppförande förordad kasernbyggnad vid kåren till 290 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

SÄRSKILDA BYGGNADSBEHOV.

Infanteriets och kavalleriets officersaspirantskola (s. 10—13, 15—17). Den för infanteriets och kavalleriets officersaspiranter gemensamma skolan är för närvarande provisoriskt förlagd i anslutning till krigsskolan å Karlberg. Tidigare har ifrågasatts (jfr proposition 1943: 222) att utbygga anläggningarna vid Karlberg för en permanent förläggning för nämnda aspirantskola. Vid anmälan av propositionen 1943: 222 framhöll emellertid föredragande departementschefen, att han icke vore beredd att taga ställning till frågan om den definitiva förläggningsorten för skolan.

På grundval av utav arméchefen företagen ytterligare undersökning, som givit vid handen, att Karlberg icke vore den lämpligaste förläggningsorten, har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse i skrivelse den 23 oktober 1943 framlagt förslag till skolans förläggning å Järvafältet i anslutning till Svea liv-

gardes förläggning därstädes. Såsom förläggningsplats har styrelsen föreslagit egendomen Rådan, vilken för ändamålet skulle för en kostnad av, inklusive ersättning till arrendator m. m., 910 000 kronor förvärvas från Axel och Sofia Alms stiftelse. Kostnaderna för erforderliga byggnadsarbeten ha av styrelsen uppskattats till 2 640 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Departementschefen har framhållit, bland annat, att den nuvarande provisoriska förläggningen å Karlberg ur flera synpunkter vore otillfredsställande, att olika önskemål beträffande skolans förläggning funnits kunna tillgodoses vid en förläggning till Stockholm eller dess närhet och att av de olika alternativ som därvid prövats två syntes kunna ifrågakomma, nämligen förläggning till de å Järvafältet belägna områdena Tegelhagen — vilket äges av kronan — och Rådan. Bland annat ur synpunkten att kunna ordna en förläggning av skolan i omedelbar anslutning till Svea livgarde har departementschefen lämnat sin anslutning till Rådan-alternativet. För markförvärvets genomförande har departementschefen beräknat kostnaderna till 910 000 kronor, därav uppskattningsvis 300 000 kronor såsom avseende åbyggnader borde belasta femårsramen för försvarets utbyggande. För ändringsarbeten å förvärvade byggnader samt för erforderliga nybyggnadsarbeten ha beräknats 2 550 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Artilleriets officersaspirantskola (s. 13, 14, 17 och 18). Denna skola förutsettes av försvarsutredningen skola förläggas till något av artilleriregementena, förslagsvis Norrlands artilleriregemente. Skolan har sedan år 1942 varit förlagd vid nämnda regemente.

Arméförvaltningens fortifikationsstyrelse har i skrivelse den 23 oktober 1943 framlagt ett till 975 000 kronor kostnadsberäknat förslag till skolans förläggning i anslutning till den blivande förläggningen för Svea artilleriregemente å Järvafältet.

Departementschefen har under framhållande, bland annat, att en permanent förläggning till Norrlands artilleriregemente skulle komma att draga en kostnad av 560 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 och att de skäl som anförts till förmån för en förflyttning av skolan icke syntes honom övertygande, förordad att skolan definitivt förläggas i anslutning till sistnämnda regemente och har för ändamålet beräknat medelsanvisning bliva erforderlig till angivna belopp, 560 000 kronor.

Gymnastik- och idrottsskolan (s. 14, 15 och 18). Denna är nu provisoriskt inrymd i en kasern vid Signalregementets förutvarande förläggning vid Marieberg. Departementschefen förordar att skolan förflyttas till Karlberg och att därstädes för skolan i första hand utnyttjas de utrymmen som bliva disponibla sedan infanteriets och kavalleriets officersaspirantskola förlagts till Järvafältet. För vissa i samband med överflyttningen av myndigheterna såsom nödvändiga ansedda ändrings- och förbättringsarbeten — bland annat uppförande av badhus med simhall samt fäktsal — har departementschefen med hänsyn till föreliggande svårigheter att anskaffa materiel icke ansett sig kunna

för närvarande förorda anvisande av medel i vidare mån än att 40 000 kronor, räknat efter prisläget den 1 juli 1941, beräknats för de med skolans förläggning till Karlberg förenade, ofrånkomliga utgifterna för byggnadsarbeten.

Krigsskolans övningskompani (s. 15 och 18). Förläggningsförhållandena för krigsskolans övningskompani böra enligt departementschefen ordnas i anslutning till utbyggandet av Svea livgardes etablissement å Järvafältet.

Infanteriskjutskolan (Rosersberg) ävensom vissa byggnadsarbeten vid Skillingaryd (s. 19—28). Enligt 1942 års försvarsbeslut skola till infanteriskjutskolan förläggas a) infanteri-, kavalleri-, pansar- och trängofficersskolornas praktiska tillämpningsperiod, b) kurs för äldre subalternofficerare och kapten, c) kurs för underofficerare, d) gasskyddsskolans verksamhet samt e) försöksverksamhet.

För utbyggnad av infanteriskjutskolans etablissement i Rosersberg beräknade försvarsutredningen 850 000 kronor.

I skrivelse den 22 december 1943 har chefen för armén erinrat, att enligt den i 1942 års försvarsbeslut fastställda planen för infanteriskjutskolans verksamhet vid densamma skulle anordnas kurs bland annat för subalternofficerare ur infanteriet, kavalleriet och pansartrupperna samt för kapten ur samma truppslag. Erfarenheterna från de gångna krigsåren hade visat önskvärdheten av att en dylik kurs utformades såsom en stridsskola, där huvudvikten lades vid stridsmässiga övningar i bataljon under samverkan med artilleri, pansartrupper och flyg. En dylik kurs bedriven i allt för små förhållanden samt med skjutmöjligheterna ofäktmässigt begränsade genom säkerhetsbestämmelser gäve icke tillräckligt utbyte. Då i olika sammanhang framhållits, att övningsterrängen vid Rosersberg icke vore tillräcklig för stridsmässiga skjutningar av den omfattning som erfordrades, och då icke ens av arméförvaltningen i annat sammanhang föreslagen utvidgning, kostnadsberäknad till 435 000 kronor, komme att medföra, att övningsområdet bleve användbart för en modern stridsskola, hade arméchefen låtit verkställa utredning angående möjligheterna att till annat skjutfält förlägga förenämnda stridsskola.

Utredningens förslag innebär i korthet

att, sedan den till Skillingaryds skjutfält förlagda artilleriskjutskolan i enlighet med av riksdagen fattat beslut förflyttats till Villingsberg, nyssnämnda stridsskola kunde förläggas till Skillingaryd under den period, då skjutfältet icke erfordrades för Smålands artilleriregemente,

att erforderlig utbildad övningstrupp för skolan borde tillhandahållas,

att bebyggelsen vid Skillingaryd borde i vissa hänseenden upprustas,

att det i försvarsbeslutet beräknade byggnadsprogrammet vid Rosersberg kunde vid en förläggning av stridsskolan till Skillingaryd avsevärt begränsas,

samt att den förut omförmälda markutvidgningen kunde av samma skäl reduceras.

Enligt utredningens förslag skulle kostnaderna uppgå till

	före den 1 juni 1945	efter den 1 juli 1947	Summa
	kronor	kronor	kronor
<i>a) för byggnader</i>			
i Rosersberg	121 500	175 500	297 000
i Skillingaryd	40 500	174 800	215 300
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	162 000	350 300	512 300
<i>b) för mark</i>			
i Rosersberg			240 000

Under åberopande av berörda utredning har arméchefen hemställt, att Kungl. Maj:t ville förelägga 1944 års riksdag förslag till omorganisation i enlighet med utredningens förslag.

Arméns fortifikationsförvaltning har biträtt arméchefens förslag och, efter under hand lämnat uppdrag, efter erforderliga förhandlingar beräknat kostnaderna för vissa markförvärv vid Rosersberg till 182 000 kronor.

Departementschefen, som på anförda skäl funnit sig kunna biträda det av chefen för armén framlagda förslaget till omorganisation av infanteriskjutskolans verksamhet, har i anslutning därtill framhållit, att även med den mera begränsade verksamheten vid Rosersberg särskilda åtgärder — utvidgning av övningsområdet och vissa byggnadsarbeten — måste vidtagas för att förbättra utbildnings- och förläggningssmöjligheterna. Departementschefen har förordat markförvärv till en beräknad kostnad av 185 000 kronor ävensom utförande av omedelbart erforderliga byggnadsarbeten i den av myndigheterna föreslagna omfattningen eller beträffande förläggningen vid Rosersberg till en kostnad av 121 500 kronor och i fråga om förläggningen vid Skillingaryd till belopp av 40 500 kronor, allt enligt prisläget den 1 juli 1941. Vidare har departementschefen förordat medelsanvisning med 80 000 kronor enligt samma prisläge för uppförande av två tjänstebostäder vid Rosersberg.

Luftvärnsskjutskolan (Väddö) (s. 28—30). I propositionen 1943: 222 beräknades totalkostnaderna för ordnandet av förläggningen vid luftvärnsskjutskolan till högst 780 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Sedan riksdagens militieombudsman med anledning av företagen inspektion framställt vissa erinringar med avseende å förläggningförhållandena har arméns fortifikationsförvaltning på grundval av en av chefen för armén verkställd utredning upprättat ett reviderat byggnadsprogram för förläggningens ordnande, kostnadsberäknat till 867 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. I programmet ingå bostäder för husmödrar och köksbiträden till en kostnad av 101 500 kronor.

Departementschefen har funnit föreliggande förslag medföra högre kostnader än vad som är oundgängligen erforderligt och finner sig för närvarande icke beredd att taga ställning till frågan om förläggningens ordnande i vidare mån än att för bostäder åt ekonomipersonalen beräknas ett belopp av i runt tal 100 000 kronor enligt nämnda prisläge.

ORDNANDE AV FÖRLÄGGNINGAR FÖR TRUPPFÖRBAND OCH STABER M. M.

Expeditionsbyggnad för militära staber i Karlstad (s. 30—33). Beträffande förevarande byggnadsföretag har utskottet i annat sammanhang avgivit utlåtande.

Expeditionsbyggnad för VII. militärbefälsstaben (Visby) (s. 33—37). Departementschefen har funnit lämpligt att såsom expeditionsbyggnad för VII. militärbefälsstaben tages i anspråk ett staten tillhörigt, numera nedlagt sjukhus — gamla S:t Olofs sjukhus. — Kostnaderna för erforderliga ändrings- och istandsättningsarbeten ha uppskattats till 132 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Då emellertid sjukhusbyggnaderna i händelse av krig avsetts tagas i anspråk såsom evakueringssjukhus för det nya S:t Olofs sjukhus, ha vissa baracker funnits böra iordningställas för tillgodoseende av evakueringsbehovet. Kostnaderna för barackerna — vilka avses skola under fred komma att användas av Gotlands läns landsting för sjukhusändamål — uppgå till 115 000 kronor enligt nyssnämnda prisläge. Anslag för uppförandet av barackerna har av departementschefen i annat sammanhang anmälts å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln.

Ordnande av förläggningen å pansarskjutfältet på Utö (s. 37—40). På förslag av Kungl. Maj:t har 1943 års riksdag (skr. nr 406) anvisat medel för förvärv av mark för skjutfält för Göta pansarlivgarde och Södermanlands pansarregemente å Utö i Stockholms skärgård.

Departementschefen har framhållit, att vid tidpunkten för framläggandet av propositionen rörande markförvärvet (proposition 1943:318) tillfredsställande utredning ännu icke förelåg rörande erforderlig bebyggelse å skjutfältet. Det hade emellertid stått klart, anför departementschefen, att viss bebyggelse — barackförläggning, varmgarage m. m. — kunde bli ofrånkomlig. Vederbörande militära myndigheter hade emellertid räknat med användning av skjutfältet huvudsakligen under tiden juli—december, varför någon mera permanent förläggning icke ansågs bli nödvändig. Sedermera hade frågan om Utöförläggningens ordnande kommit i ett nytt läge såtillvida som man inom arméledningen numera räknade med en intensivare användning av skjutfältet än tidigare. Sålunda beräknades olika utbildningskontingenter från Göta pansarlivgarde och Södermanlands pansarregemente avlösa varandra under tiden juli—mars, varjämte viss pansarvärns- och luftvärnsutbildning för Stockholms garnison i dess helhet avsåges att förläggas till detta skjutfält. Som en följd härav hade räknats med att trupp komme att bli förlagd till Utö i det närmaste året runt.

Departementschefen har, då ifrågavarande förslag innebure en rationellare användning av skjutfältet och medförde fördelar ur utbildningssynpunkt, ansett i och för sig intet vara att erinra mot att bebyggelsen på skjutfältet anordnas från dessa utgångspunkter. En förutsättning måste dock vara, att kostnaderna kunde hållas inom skäligen gränser. Bebyggelsen borde sålunda anordnas så, att den även under vintermånaderna erbjöde en ändamålsenlig för-

läggning för utbildningstrupp och för erforderligt befäl m. m. Sedan fortifikationsförvaltningen i olika repriser vidtagit nedskärningar och inskränkningar i ursprungligen framlagda förslag, har departementschefen funnit sig i stort sett kunna godtaga ett såsom alternativ IV betecknat förslag, kostnadsberäknat till 910 000 kronor, däri inbegripet kostnader för elektrifiering av anläggningen, dock att i avvaktan på erfarenheter rörande den lämpligaste lösningen av frågan om handräkningspersonal för en matinrättning ifrågasatt byggnad för kvinnlig kökspersonal icke nu borde uppföras.

Det av departementschefen förordade modifierade förslaget, som innebär uppförande jämväl av bostäder för en skogvaktare och en skjutfältsunderofficer, har kostnadsberäknats till i runt tal 870 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

VERKSTÄDER M. M.

Översyn av tygstationer och truppförbandens tygverkstäder (s. 40—42). Departementschefen har förordat ett av de militära myndigheterna framlagt förslag till anordnande av tygverkstad vid Älvsborgs regemente, närmast föranlett av det överhängande behovet av ny servisverkstad för motorfordon vid förbandet, och har för ändamålet beräknat ett belopp av 265 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

BOSTÄDER.

Personalbostäder vid garnisonssjukhusen (s. 42—68). Genom beslut den 25 september 1942 uppdrog Kungl. Maj:t åt ledamoten av riksdagens andra kammar J. E. G. Fast att företaga utredning rörande anordnande av erforderliga personalbostäder för befattningshavarna vid garnisonssjukhusen i Karlsborg, Skövde, Eksjö, Linköping, Sollefteå och Boden.

Med skrivelse den 30 november 1943 har den sakkunnige med bifogande av ritningar m. m. överlämnat betänkandet rörande anordnande av personalbostäder vid garnisonssjukhusen. Utredningen har givit vid handen, att vid garnisonssjukhuset i Eksjö icke föreligger behov av personalbostäder. Vid garnisonssjukhuset i Linköping har frågan befunnits sammankopplad med spörsmålet om förbättring av sjukhusets mottagningsavdelning. Vid garnisonssjukhuset i Sollefteå har frågan icke nu kunnat upptagas till bedömande med hänsyn till vissa överväganden rörande utvidgat samarbete mellan de militära och civila sjukvårdsintressena. Frågan om ordnandet av personalbostäder vid garnisonssjukhuset i Karlsborg har sådant samband med spörsmålet om ifrågasatt modernisering av sjukhuset, att frågan ansetts icke kunna för närvarande upptagas till prövning. Med hänsyn härtill har i detta sammanhang endast upptagits fråga om ordnandet av bostadsförhållandena vid garnisonssjukhusen i Boden och Skövde.

I fråga om de allmänna synpunkterna för bostadsbehovets tillgodoseende har utredningen räknat med att endast den personal som åtnjöte avlöning från garnisonssjukhusens avlöningsanslag borde tagas i betraktande vid bostadsbehovets bedömande. Personalen vid garnisonssjukhusen borde i avseende å bostäder behandlas på samma sätt som personalen vid landstingssjuk-

husen. Utredningen har räknat med att tjänstebostäder i egentlig mening skola komma till användning. — Beträffande frågan vilka befattningshavare, som borde beredas tjänstebostäder, har utredningen framhållit att för operations- och viss annan jourpliktig personal vid sjukhusen i viss utsträckning bostäder förefunnes inom vederbörlig sjukhusbyggnad eller ock att dylika bostäder projekterats i föreliggande förslag till ny- eller ombyggnad. Övrig sjukhuspersonal borde i princip beredas tjänstebostäder, dock att en mindre del av sjukhuspersonalen syntes böra hänvisas till att anskaffa bostad i den allmänna hyresmarknaden å orten. Vid beräkandet av denna sistnämnda personals storlek hade hänsyn tagits till förhållandena å hyresmarknaden på respektive tjänstgöringsort. — I fråga om bostadsstandard har utredningen uppdelat personalen i tre kategorier, nämligen läkarpersonal, övriga manliga befattningshavare samt kvinnlig personal. Härutinnan torde få hänvisas till statsrådsprotokollet (sid. 45—47). Framhållas må emellertid, att utredningen räknat med enkelrum med en golvyta av för avdelningssköterskor (motsvarande) 20 kvadratmeter, för assistentsköterskor 15,3 kvadratmeter ävensom för flertalet sjukhusbiträden (likställda) 9,2 kvadratmeter, och för vissa äldre biträden 11,4 kvadratmeter.

Utredningen har för garnisonssjukhuset i Boden räknat med att bostäder skulle uppföras för följande befattningshavare, nämligen 3 överläkare, 6 underläkare, 2 eldare, 1 husmoder, 26 sjuksköterskor, 20 assistentsköterskor, 20 elever, 82 biträden, 2 kokerskor, 1 biträdande köksföreständerska samt 1 reservsköterska. För det angivna antalet befattningshavare beräknar utredningen följande bostadshus, nämligen 1 för överläkare, 1 för underläkare, 1 för sjuksköterskor, 1 för assistentsköterskor, 2 för biträden samt 1 för eldare, eller sålunda sammanlagt 7. Kostnaderna enligt nuvarande prisnivå beräknas till 1 919 300 kronor. Efter 1939 års prisnivå beräknas samma kostnader till 1 476 400 kronor.

För garnisonssjukhuset i Skövde har utredningen förordat uppförande av bostäder för sjukhusets regementsläkare och 2 extra bataljonsläkare, för 7 sjuksköterskor, 3 assistentsköterskor, 11 biträden, 8 elever, 1 husmoder, 1 köksföreständerska, 2 kokerskor, 1 maskinist samt 1 eldare. För ändamålet beräknar utredningen följande byggnader, nämligen 1 för överläkare, 1 för underläkare, 1 för sjuksköterskor m. fl. samt 1 för biträden m. fl. eller sålunda 4 byggnader. Kostnaderna beräknas enligt nuvarande prisnivå till 560 000 kronor samt efter 1939 års prisnivå till 430 800 kronor.

Utredningen har framlagt förslag till fördelning av kostnaderna mellan statsverket och vederbörligt landsting av innebörd, att statsverket skall bestrida kostnaderna enligt 1939 års prisnivå samt att skillnaden mellan kostnaderna enligt nämnda prisnivå och enligt nuvarande prisnivå fördelas mellan statsverket och landstinget.

Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av arméförvaltningens intendentur- och civila departement samt fortifikations- och sjukvårdsstyrelser, 1940 års militära byggnadsutredning, försvarets bostadsanskaffningsnämnd, medicinalstyrelsen och centrala sjukvårdsberedningen. Härjämte ha yttran-

den avgivits av förvaltningsutskotten i Norrbottens läns och Skaraborgs läns landsting, Sveriges läkarförbund, Svensk sjuksköterskeförening, Svenska lasarettsläkarföreningen och Försvarsverkens civila personals förbund. Härutinnan torde få hänvisas till statsrådsprotokollet (s. 56—63). Erinras må emellertid, att Svensk sjuksköterskeförening — med förmålan att genomsnittstorleken för ett sjuksköterskerum vore 22,45 kvadratmeter och för ett assistentsköterskerum 16,67 kvadratmeter — hemställt, att rummen för avdelningssköterskor m. fl. måtte erhålla en golvyta av 24 kvadratmeter och för assistentsköterska en golvyta av 16 kvadratmeter, ävensom att Svenska lasarettsläkarföreningen och Försvarsverkens civila personals förbund framställt erinringar mot storleken av de för biträdespersonalen avsedda rummen, som vore alltför små.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

I den föreliggande utredningen har räknats med att endast sådan personal, som åtnjuter avlöning från garnisonssjukhusens avlöningsanslag, skall tagas i betraktande vid bostadsbehovets bedömande. Utredningen har sålunda förutsatt, att truppförbandsläkare, vilka vid sidan av sådan tjänst uppehålla befattning vid garnisonssjukhus, icke skola komma i fråga. Mot denna avgränsning har jag i princip intet att erinra. Jag vill emellertid framhålla, att även truppförbandsläkare, som tjänstgör vid garnisonssjukhus, bör — om så med hänsyn till hans tjänstgöring m. m. prövas ändamålsenligt och möjligt — få disponera de bostäder, som kunna komma till stånd. Vidare bör påpekas, att ställning ännu icke tagits till personalorganisationen vid garnisonssjukhuset i Boden efter den beslutade utbyggnadens genomförande. Den föreliggande utredningen har grundat sina beräkningar rörande behovet av bostäder vid detta sjukhus på de kalkyler rörande personalbehovet, som i samband med ställningstagandet till frågan om om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset framlades av sjukhuschefen. Enligt dessa kalkyler skulle, såsom av handlingarna i ärendet inhämtas, antalet vid sjukhuset anställda komma att utgöra omkring 63 % av patientantalet. Motsvarande kvot utgjorde vid garnisonssjukhuset under budgetåret 1942/43 omkring 59 % och vid länslasarettet i Umeå omkring 74 %. I sistnämnda kvot innefattas dock, i motsats till vad fallet är beträffande garnisonssjukhuset, jämväl tvättpersonal. Även om de anförda siffrorna i och för sig icke giva anledning till farhågor, att en för omfattande personal beräknats för garnisonssjukhuset i Boden, är det dock naturligt, att vid avvägningen av behovet av bostäder för de olika personalgrupperna försiktighet måste iakttagas. Härtill återkommer jag närmare i det följande.

Utredningen har valt att förorda, att de nya bostäderna anordnas såsom tjänstebostäder. I princip har denna uppfattning delats även av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna. Arméförvaltningens fortifikationsstyrelse liksom även 1940 års militära byggnadsutredning har dock varit inne på tanken att bostadsbebyggelsen skulle utföras i enskild regi, i vilket fall — såvitt av yttrandena framgår — de nyuppförda lägenheterna skulle visserligen reserveras för sjukhusens behov men till vanlig marknadshyra uthyras eller på annat sätt överlåtas till vederbörande befattningshavare. För egen del skulle jag finna en lösning i anslutning till dessa linjer vara ur många synpunkter att förorda. På de skäl som utredningen anfört och med beaktande särskilt av att bostadsbebyggelsen måste utföras på sådant sätt, att bostadstvång kan åläggas befattningshavarna, finner jag mig i detta fall nödsakad förorda, att bebyggelsen anordnas i form av tjänstebostäder. Jag delar även utredningens uppfattning, att jourpliktig personal bör erhålla tjänstebostäder,

och har heller intet att erinra mot att sådana bostäder upplåtas även åt annan sjukhuspersonal. Dock finner jag det angeläget, att tjänstebostäder reserveras endast för så stor del av sistnämnda personal, som icke utan olägenhet för sjukhusdriften kan hänvisas till att i allmänna hyresmarknaden anskaffa bostad. De nuvarande svårigheterna i bostadshänseenden böra icke i och för sig få vålla en överdimensionering av tjänstebostadsbeståndet vid garnisonssjukhusen.

Vad *bostadsstandard* beträffar har utredningen för chefläkarna räknat med 6 rum, kök och hembiträdesrum, d. v. s. ett rum mer än som skulle komma i fråga vid tillämpning av gällande normer för militära och civilmilitära beställningshavare. Å andra sidan avviker enligt utredningens uppgift ytinnehållet i de förordade läkarbostäderna endast i ringa mån från vad som av 1940 års civila byggnadsutredning medgivits för de statliga sinnessjukhusen och är väsentligt lägre än vad fallet är vid landstingssjukhusen. Arméns fortifikationsförvaltning har förordat en begränsning av rumsantalet till 6 rum och kök. Motsvarande förslag har från den förutsättningen, att ifrågasvarande läkarbefattningar vore jämförliga med överläkartjänster vid de statliga sinnessjukhusen, framförts av 1940 års militära byggnadsutredning. Å andra sidan har Sveriges läkarförbund ansett, att ytinnehållet borde ökas så att det närmade sig ytinnehållet i landstingssjukhusens överläkarbostäder. Svenska lasarettläkarföreningen har funnit utredningens förslag godtagbart med hänsyn till nuvarande nödtvungna restriktioner på bostadsmarknaden. För egen del finner jag den höga standard, som vid landstingssjukhusen i förevarande avseende på sina håll tillämpas, icke böra vara för statsverket förebildlig. Då jag i likhet med militära byggnadsutredningen finner antalet rum ur ekonomisk synpunkt vara av mindre betydelse än lägenheternas ytinnehåll och förslaget i sistnämnda hänseende icke synes mera avsevärt avvika från vanliga normer, vill jag icke motsätta mig utredningens förslag men anser mig böra framhålla, att ett biträdande av detsamma icke innebär ett ställningstagande i fråga om bostadsstandard för civilmilitära beställningshavare av motsvarande lönegrad eller för militära beställningshavare eller överhuvud bör tillmätas prejudicerande innebörd för andra områden.

För underläkarna har utredningen räknat med tre rum, kök samt hembiträdesrum och en golvyta av 100 kvm. Förslaget i denna del har i huvudsak biträttats av de hörda myndigheterna. Sveriges yngre läkares förening har dock med hänsyn därtill, att enligt de av föreningen uppställda normerna en underläkarbostad bör omfatta 115 kvm, förklarat sig under inga förhållanden kunna godkänna, att vederbörande befattningshavare ålades skyldighet att bebo bostäderna. För egen del finner jag utredningens förslag med hänsyn till de förordade lägenheternas standard icke kunna göras till föremål för vägande erinringar. Vid det fortsatta utredningsarbetet böra de av fortifikationsstyrelsen framställda erinringarna närmare övervägas.

Den för den övriga manliga personalen och för sköterskor av utredningen förordade bostadsstandard har i huvudsak icke föranlett erinringar bland de hörda myndigheterna. Svensk sjuksköterskeförening har dock med stöd av statistiska uppgifter förordat en ökning av ytinnehållet i sköterskelägenheterna. Samma mening har framförts av Svenska lasarettläkareföreningen. Med hänsyn till lägenheternas ändamålsenliga planlösning finner jag utredningens förslag i denna del kunna läggas till grund för det fortsatta utredningsarbetet.

Jag delar utredningens uppfattning, att sjukhusbiträden och med dem likställda befattningshavare böra erhålla eget rum och icke, såsom nu i regel

är fallet, delat rum. I anledning av vad Svenska lasarettsläkareföreningen och Försvarsverkens civila personals förbund samt å andra sidan reservanten i 1940 års militära byggnadsutredning anfört torde frågan om den lämpliga rumsstorleken få bli föremål för ytterligare övervägande.

Utredningens förslag vad beträffar bostadsstandarden för sjukvårdseleverna synes kunna i huvudsak biträdas.

Vad angår de vid *garnisonssjukhuset i Boden* enligt utredningens förslag erforderliga personalbostäderna vill jag erinra om vad av mig i det föregående yttrats därom, att ställning ännu icke tagits till frågan om personalens storlek efter sjukhusets beslutade utvidgning. Med hänsyn härtill synes mig viss försiktighet böra vidtagas vid bostadsprogrammets genomförande. En begränsning av antalet biträdesrum bör sålunda övervägas, något som synes motiverat även med hänsyn till önskvärdheten av att — såsom i det föregående yttrats — biträdena böra i den mån så med hänsyn till sjukhusdriften utan olägenhet kan ske hänvisas att i öppna marknaden anskaffa bostäder.

Utredningens förslag i fråga om antalet bostadsbyggnader och byggnadernas planlösning har, såsom av det föregående framgår, framkallat vissa erinringar från olika håll. I huvudsak synes mig utredningens förslag kunna biträdas. Jag förutsätter dock, att de av remissinstanserna framförda synpunkterna vinna vederbörligt beaktande vid det fortsatta utredningsarbetet i den mån så av ekonomiska och andra skäl finnes välbetänkt. Möjligheterna att i kostnadsbesparande syfte uppföra bostäderna i trä eller lättbetongsten torde sålunda, såsom militära byggnadsutredningen påpekat, böra undersökas. Jag finner det i likhet med sistnämnda utredning även vara att föredraga, om bostadshusen för gift personal uppföras såsom friliggande bostadsvillor eller såsom radhus i den mån så kan ske utan avsevärdare merkostnad. Med anledning av vad militära byggnadsutredningen vidare anfört vill jag framhålla, att medel böra av Kungl. Maj:t ställas till förfogande endast i den mån så efter ytterligare utredning finnes oundgängligen erforderligt. Tills vidare beräknar jag för ändamålet vid nuvarande prisnivå ett belopp av i avrundat tal 1 920 000 kronor, motsvarande efter prisläget den 1 juli 1941 ett belopp av 1 670 000 kronor.

Utredningens förslag till byggnadsprogram vid *garnisonssjukhuset i Skövde* finner jag mig kunna i huvudsak tillstyrka. Då bostad för chefläkaren uppföres av den anledningen, att han skall stå i möjligast nära kontakt med sjukhuset, kan jag icke biträda det av chefläkaren vid sjukhuset framställda förslaget om bostadens förläggande utanför sjukhusområdet. Vad jag anfört beträffande garnisonssjukhuset i Boden äger i övrigt vad avser byggnadernas planlösning m. m. motsvarande tillämpning beträffande nu förevarande sjukhus. Byggnadskostnaderna beräknar jag till omkring 560 000 kronor vid nuvarande prisnivå, motsvarande 487 000 kronor enligt prisnivån den 1 juli 1941.

Såsom av det föregående framgår har arméförvaltningens intendenturdepartement och sjukvårdsstyrelse beräknat kostnaderna för *tjänstebostädernas inredning och utrustning* till sammanlagt omkring 315 000 kronor. Härvid har — såsom av handlingarna i ärendet framgår — förutsatts, att vid garnisonssjukhuset i Boden skola möbleras arbets- och vardagsrum samt sovrum för underläkare samt vidare de för husmoder, sköterskor, biträden, elever m. fl. avsedda rummen och samlingssalarna. Vid garnisonssjukhuset i Skövde har räknats med möbelutrustning för underläkare, köksföreståndarinna, kokerskor, biträden och vissa samlingsrum men däremot endast med viss mindre utrustning för husmor, sköterskor och elever. För egen del finner jag det erforderligt, att utredning verkställes i syfte att nedbringa dessa avsevärda kostnader. Härvid bör övervägas, huruvida överhuvud taget under-

läkarrummen böra utrustas på statens bekostnad och om icke ett visst antal rum, förslagsvis hälften av sköterske- och biträdesrummen samt eventuellt samtliga elevrum, böra utrustas på statens bekostnad, medan övriga rum böra utrustas av bostadsinnehavarna själva. En dylik lösning skulle lämna större rörelsefrihet åt de befattningshavare, som ha möjlighet och intresse att individuellt möblera lägenheterna, och dessutom högst väsentligt reducera kostnaderna. Vid bestämmande av ersättning för tjänstebostad komma i så fall olika normer att i vanlig ordning tillämpas för möblerade och för omöblerade rum. Sedan ytterligare utredning i denna fråga verkstälts, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta i ärendet med ianspråktagande av arméns anslag för engångsanskaffning av intendenturmateriel, vilket — enligt vad jag från arméförvaltningens intendenturavdelning inhämtat — såvitt nu kan bedömas därtill lämnar tillgång.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår har Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott förklarat sig icke ha något att erinra mot det av utredningen framställda förslaget rörande *landstingets bidrag till bestridande av byggnadskostnaderna*. Detta förslag innebär att skillnaden mellan kostnaderna för bostadsbyggnaderna enligt 1939 års prisnivå och enligt nuvarande prisnivå skall lika fördelas mellan statsverket och landstinget. Från denna utgångspunkt har landstingets bidrag uppskattats till 221 450 kronor. För garnisonssjukhuset i Skövde har utredningen förordat samma fördelningsgrund, innebärande ett bidrag från Skaraborgs läns landsting av 64 600 kronor. Sistnämnda landstings förvaltningsutskott har dock icke förklarat sig villigt att förorda högre bidrag än 20 % av nämnda skillnadsbelopp, innebärande ett bidrag av 25 840 kronor. Detta bidrag borde enligt utskottets mening jämkas nedåt för den händelse den verkliga kostnaden för bostäderna icke komme att uppgå till 560 000 kronor.

För egen del har jag i likhet med flertalet myndigheter icke något att i princip erinra mot utredningens förslag i denna del. Jag förutsätter således, att byggnaderna skola komma till stånd under villkor, att från landstingens sida för ändamålet tillskjutes 50 % av skillnaden mellan de faktiska kostnaderna för byggnaderna och motsvarande kostnader enligt 1939 års prisnivå. De av utredningen i detta hänseende i övrigt framställda förslagen torde kunna godtagas. Vad av arméförvaltningens intendentur- och civila departement anförts rörande formerna för undvikande av den av utredningen påtalade dubbelräkningen torde få av Kungl. Maj:t närmare övervägas.

Då frågan om *tjänstebostadsavdragens storlek* för närvarande, enligt vad jag inhämtat, är föremål för övervägande inom finansdepartementet, saknar jag anledning att ingå på denna i ett par remissyttranden berörda fråga.

Jag beräknar sålunda för ifrågavarande ändamål, vilka icke förutsetts i samband med 1942 års försvarsbeslut, ett belopp av sammanlagt 2 194 000 kronor enligt nuprisläget. Av berörda belopp torde 2 015 000 kronor få anses belasta försvarsbeslutets kostnadsram.

SKJUTBANOR M. M.

Vissa anordningar å skjutfältet vid infanteriskjutskolan (s. 68 och 69.) Departementschefen har förordat att ett belopp av 50 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 beräknas för vidtagande av åtgärder för anordnande av pansarskjutningar m. m.

Vissa arbeten å Skånska pansarregementets skjutfält (s. 69—72). Förslaget avser anvisande av medel, tillhoppa 56 000 kronor enligt prisläget den 1 juli

1941, för iordningställande av en vaktmästarbostad, för anordnande av stängsel kring det område som reserverats som skyddsområde, för flyttning av en ur kulturhistorisk synpunkt värdefull gård samt för utförande av en lastkaj och vissa vägarbeten.

VISSA ANDRA BYGGNADSRBETEN M. M.

Omläggning av avloppsnätet i Karlsborg (s. 72—74). Sedan riksdagens militieombudsman till arméförvaltningens fortifikationsstyrelse framhållit önskvärdheten av en omläggning av det nu 60 år gamla avloppsnätet i Karlsborg har arméförvaltningen framlagt förslag till nytt avloppsnät, kostnadsberäknat till 345 500 kronor. Förslaget har ansetts böra utföras i etapper. Försvarets fabriksstyrelse har biträtt förslaget i vad avser styrelsens förvaltningsområde.

Departementschefen, som ansett att med hänsyn till rådande hygieniska missförhållanden i Karlsborg den föreslagna anläggningen så snart ske kan bör komma till utförande, har beräknat kostnaderna för den första etappen till 164 500 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941, att fördelas med 110 000 kronor på arméförvaltningens delfond av försvarsväsendets fastighetsfond och med 54 500 kronor på försvarets fabriksfond.

Nybyggnad för krigsarkivet (s. 74—79). Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1942: 270 (s. 44—49) beräknade riksdagen (skrivelse nr 376) för budgetåret 1942/43 ett belopp av 500 000 kronor till påbörjande av nybyggnad för krigsarkivet. Nybyggnaden avsågs för en beräknad kostnad av 1 350 000 kronor skola uppföras å en av byggnadsstyrelsen föreslagen, kronan tillhörig tomt i hörnet av Valhallavägen och Värtavägen i Stockholm.

Vid anmälan av propositionen 1943: 222 (s. 66 och 67) framhölls bland annat att — ehuru krigsarkivets nybyggnad med tanke på nuvarande lokalförhållanden syntes vara i hög grad angelägen och det sålunda vore önskvärt, att även detta byggnadsbehov kunde tillgodoses inom femårsperioden 1942/47 — frågan tarvade ytterligare överväganden med hänsyn till andra angelägna medelsbehov. I samband därmed anmäldes för riksdagen, att byggnadsstyrelsen i en av överbefälhavaren den 2 mars 1943 överlämnad skrivelse på vissa närmare angivna skäl hemställt om godkännande av ett förslag till ändrad förläggning av krigsarkivets nybyggnad. Styrelsen hade nämligen funnit den ur alla synpunkter lämpligaste platsen för byggnaden i fråga vara ett område å Fågelbacken på Ladugårdsgärde mellan de militära administrationsbyggnaderna och Värtavägen i direkt anslutning till nämnda byggnader.

Riksdagen fann icke anledning till erinran mot att det fortsatta planeringsarbetet skedde med utgångspunkt från detta förslag.

I skrivelse den 26 november 1943 har byggnadsstyrelsen ingivit förslag till nybyggnad för krigsarkivet, utarbetat under förutsättning av byggnadens förläggning till den i propositionen 1943: 222 angivna platsen. Kostnaderna för byggnaden ha beräknats till — fränsett kostnader för arkivhyllor —

1 550 000 kronor, enligt prisläget hösten 1943. Mot förslaget har riksarkivet riktat bland annat de erinringarna att byggnadens utrymmen vore för knappt tillmätta och att jämväl de bombskyddade lokalerna icke vore tillräckligt stora.

Departementschefen har anfört följande.

Den föreslagna nybyggnaden för krigsarkivet har kostnadsberäknats till — frånsett kostnader, omkring 200 000 kronor, för nya arkivhyllor och annan inredning — 1 550 000 kronor, motsvarande efter prisläget den 1 juli 1941 ett belopp av omkring 1 300 000 kronor. I förhållande till tidigare framlagt förslag innebär detta en kostnadsminskning med omkring 50 000 kronor. Minskningen har möjliggjorts dels därigenom att värmecentralen kunnat slopas vid en förläggning av nybyggnaden i anslutning till det militära byggnadskomplexet å Fågelbacken, dels ock genom att för lagring av arkivalier påräknas kunna utnyttjas till skyddsrum avsedda bergstunnlar, vilka i mån av behov successivt skulle inredas för att tagas i anspråk såsom arkivutrymmen.

För egen del finner jag det föreliggande förslaget kunna i huvudsak biträdas. Med hänsyn till krigsarkivets egen trångboddhet, som allvarligt hämmar den arkivvårdande verksamheten inom försvarsväsendet, samt med tanke på utrymmessvårigheterna i militärstabsbyggnaden, i vilken krigsarkivet nu delvis är inrymt, och angelägenheten av att de i nationalmuseibyggnaden för krigsarkivets räkning upplåtna lokalerna kunna frigöras, är det önskvärt, att byggnadsföretaget då tillgången på byggnadsmaterial det tillåter kommer till utförande.

Med anledning av de av riksarkivet framförda erinringarna angående behov av utrymmen för krigsarkivets arkivalier utöver de i föreliggande förslag beräknade, må framhållas, att möjlighet torde föreligga att vid inträdande normala förhållanden erhålla vissa ytterligare arkivutrymmen icke endast i de till de militära administrationsbyggnaderna å Fågelbacken hörande skyddsrumsanläggningarna utan även i en del andra dylika anläggningar, som under de senaste åren utförts i Stockholm.

Med anledning av vad riksarkivet anfört rörande önskemålet att erhålla ytterligare fullträffsäkra magasinutrymmen har utredning verkställtts angående möjligheterna av att reducera arkivlokalerna ovan jord och ersätta dessa med i berggrunden nedsprängda utrymmen. Enligt ett av byggnadsstyrelsen under hand ingivet förslag skulle under markytan anordnas fyra arkivvåningar och tornets höjd ovan jord minskas med motsvarande antal våningar. Härigenom skulle vinnas omkring 4 000 hyllmeter bombsäkra arkivutrymmen. Kostnadsökningen härför har beräknats till 160 000 kronor, inberäknat kostnaderna för fullträffsäkert bjälklag samt ventilations- och luftkonditioneringsanordningar. Ehuru ur arkitektonisk synpunkt en reduktion av tornets höjd av byggnadsstyrelsen ansetts icke tillräcklig, synas de praktiska synpunkterna få vara avgörande, varför jag trots kostnadsökningen anser mig böra förorda en lösning efter denna linje. Härigenom bortfalla även vissa av de vid ärendets tidigare behandling framförda betänkligheterna mot att förlägga denna byggnad i grannskapet av militärförvaltningsbyggnaderna. Ytterligare torde härigenom kunna vinnas fördelen av en bekväm och praktisk förbindelse mellan arkivtornets underjordiska våningar och de i berget utsprängda tunnelgallerierna. I detta sammanhang vill jag framhålla, att möjlighet finnes att framdeles mot norr utbygga den föreslagna arkivbyggnaden.

Jag anser mig av dessa skäl böra räkna med att angivna ändringar i byggnadsstyrelsens förslag vidtagas. Vissa av de i riksarkivets yttrande framförda erinringarna torde böra påkalla andra, smärre modifikationer i byggnads-

programmet. Av denna anledning torde det vara välbetänkt att räkna med en ytterligare höjning av den beräknade byggnadskostnaden, förslagsvis med 40 000 kronor på grundval av nuvarande prisläge.

Departementschefen har under hänvisning till det anförda beräknat totalkostnaden för krigsarkivbyggnaden till (1 550 000 + 160 000 + 40 000 =) 1 750 000 kronor enligt nuvarande prisläge, därav ett belopp av omkring 1 520 000 kronor — motsvarande kostnaderna enligt prisnivån den 1 juli 1941 — borde belasta femårsplanens kostnadsram.

Köldlaboratorium vid kemiska anstalten m. m. (s. 79—82). I skrivelse den 20 februari 1943 har dåvarande försvarsväsendets verkstadsnämnd hemställt om anvisande av medel för anläggande vid kemiska anstalten av ett köldlaboratorium för försvarsväsendets räkning, kostnadsberäknat till 270 000 kronor oavsett viss utrustning.

Vidare har fabriksstyrelsen i skrivelse den 30 augusti 1943 anmält vissa ytterligare byggnadsbehov vid kemiska anstalten, nämligen avdelande av ett lunchrum till arbetslokaler, överbyggande av en terrass till lunchrum och kök samt överbyggnad av en befintlig lastbrygga. Kostnaderna härför beräknades till 31 000 kronor.

Departementschefen har, under framhållande att inom riket icke finnes något laboratorium, där krigsmateriel av olika slag kunde funktionsprovas vid djup kyla, och att behovet av ett dylikt laboratorium vore trängande, särskilt med tanke på utomlands vunna erfarenheter under de senaste årens vinterkrig, förordat inrättande av ett köldlaboratorium i enlighet med det föreliggande förslaget och har för ändamålet beräknat ett belopp av 270 000 kronor oavsett utrustningskostnaderna.

Vidare har departementschefen tillstyrkt anvisande av medel för övriga av verkstadsnämnden föreslagna arbeten.

Kostnaderna, tillhopa (270 000 + 31 000 =) 301 000 kronor, motsvarande enligt prisläget den 1 juli 1941 i runt tal 260 000 kronor, ha ansetts böra bestridas från förevarande kvotanslag.

MATINRÄTTNINGAR (s. 82—85).

Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1943:222 har riksdagen (skrivelse nr 335) för budgetåret 1943/44 för ombyggnads- och nybyggnadsarbeten vid matinrättningarna vid arméns truppförband beräknat tillhopa 2 205 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1942. Av beloppet, varav i runt tal 2 045 000 kronor ansågos böra belasta femårsperiodens kostnadsram, beräknades 1 650 000 kronor för ny- och ombyggnader av matinrättningarna vid samtliga trängkårer samt 305 000 respektive 250 000 kronor för om- och tillbyggnadsarbeten vid Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillerikår.

I skrivelse den 26 augusti 1943 har arméförvaltningen hemställt, att medel nu måtte beräknas för renovering av matinrättningarna vid följande förband, nämligen Hallands regemente, Norrbottens artillerikår samt Bodens ingenjörkår.

Utöver sålunda föreslagna om- och tillbyggnadsarbeten har arméförvaltningen föreslagit anvisande av ett belopp av 400 000 kronor för avhjälpande av de allvarligaste bristfälligheterna med avseende å ventilationsanordningarna i köken vid vissa matinrättningar.

Departementschefen har icke ansett sig kunna för närvarande biträda förslaget i vad det avser översyn av ventilationsanordningarna men har funnit de tre matinrättningar, som föreslagits till mera genomgripande ombyggnad, vara bland annat ur hygienisk synpunkt så bristfälliga, att en ombyggnad och modernisering av dem syntes vara i hög grad angelägen. Departementschefen har därför nu beräknat medel, 820 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 eller, under viss förutsättning, 825 000 kronor för matinrättningarnas ombyggnad, men har förutsatt, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att besluta, huruvida arbetena böra komma till utförande redan under nästa budgetår.

SJUKHUS (s 86—102).

Vid anmälan av propositionen 1943: 175 förordade departementschefen en ombyggnad av Svea trängkårs sjukhus (Linköping) till en beräknad kostnad av 249 000 kronor. I övrigt förutsatte departementschefen utredning i fråga om sjukvårdsförhållandena i Karlsborg och vid Livgrenadjärregementet och Östgöta luftvärnsregemente (båda i Linköping).

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande har ledamoten av riksdagens andra kammare J. E. G. Fast erhållit i uppdrag att med beaktande av vad i propositionen 1943: 222 i ämnet anförts och med utnyttjande av det utredningsmaterial, som kunde föreligga inom arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, inom försvarsdepartementet biträda med utredning rörande sjukhusfrågornas lösande vid Norrlands trängkår och Karlsborgs luftvärnsregemente samt vid de i Linköping förlagda truppförbanden ävensom — efter beslut av departementschefen — vid de ytterligare truppförband inom armén, vilkas sjukhusfrågor funnes böra i detta sammanhang utredas, samt att, efter samråd med sjukvårdsstyrelsen, till Kungl. Maj:t inkomma med av kostnadsberäkningar åtföljda förslag i ämnet. Sedermera har uppdragits åt utredningen att jämväl till närmare prövning upptaga frågan angående truppförbands-sjukvårdens ordnande vid Värmlands regemente och Dalregementet.

I anledning av de sålunda givna uppdragen har utredningen med särskilda skrivelser inkommit med av kostnadsberäkningar och ritningar åtföljda förslag rörande truppförbandssjukvårdens ordnande vid angivna truppförband.

Utredningen, som framhållit att, som av vederbörande myndigheter tidigare framhållits, de truppförbandssjukhus utredningsuppdraget omfattat vore i sådant skick, att snara förbättringsarbeten, i vissa fall nybyggnader, borde komma till stånd, har föreslagit

dels uppförande vid Norrlands trängkår av ett nytt sjukhus med 52 vårdplatser, kostnadsberäknat till 430 000 kronor,

dels uppförande för Karlsborgs luftvärnsregemente, andra intendenturkompaniet och ammunitionsfabriken i Karlsborg av ett nytt sjukhus med 38 vårdplatser, kostnadsberäknat till 320 000 kronor.

dels ombyggnad av den nu för Livgrenadjärregementet och Östgöta luftvärnsregemente gemensamma sjukpaviljongen till truppförbandssjukhus med 48 vårdplatser för Livgrenadjärregementet ävensom uppförande av ett nytt sjukhus med 38 platser för Östgöta luftvärnsregemente, allt till en kostnad av (120 000 + 340 000 =) 460 000 kronor,

dels ock om- och tillbyggnad av Värmlands regementes och Dalregementets truppförbandssjukhus till en kostnad av 287 000 kronor respektive 213 000 kronor.

Departementschefen, som i stort sett icke funnit anledning till erinran mot av utredningsmannen framlagda allmänna synpunkter på hithörande problem, har tillstyrkt utredningens förslag.

Marinförvaltningens delfond.

ALLMÄNT.

Vissa fortifikatoriska arbeten (s. 103 och 104). Departementschefen har tillstyrkt, att medel nu anvisas för flottan för anordnande av kabelskydd och en fullträfsäker radiostation, 28 000 kronor, samt för kustartilleriet för anordnande av vissa batteri- och kommandoplatser 1 470 000 kronor.

Brännoljecisterner för flottan (s. 104 och 105). Efter därom av Kungl. Maj:t i propositionerna 1942: 270 och 1943: 222 framställt förslag beräknade 1942 och 1943 års riksdagar medel å tillhoppa 625 000 kronor för utförande av vissa anläggningsarbeten för brännoljecisterner vid flottan.

Sedan marinförvaltningen anfört, att det förslag, som legat till grund för medelsanvisningen, av angivna skäl icke lämpligen borde komma till stånd på tidigare avsett sätt samt att ämbetsverket undersökt möjligheterna för viss annan lösning av frågan, därvid marinförvaltningen förutsatt, att de anvisade medlen måtte efter undersökningarnas slutförande få disponeras på sätt Kungl. Maj:t ägde bestämma, samt överbefälhavaren tillstyrkt bifall till framställningen, har departementschefen förklarat, att han icke vore beredd att utan ytterligare övervägande godtaga de riktlinjer för programmets genomförande, som marinförvaltningen skisserat, varför med slutligt ställningstagande borde anstå till dess ämbetsverket slutfört sina undersökningar. Då det emellertid icke synes vara möjligt att inom av riksdagen beräknat belopp utföra ifrågavarande arbeten på sätt ursprungligen avsetts och då det vore av största vikt, att arbetena utan tidsspillan kunde igångsättas efter det godtagbart förslag framlagts, har departementschefen ansett riksdagens bemyndigande böra utverkas för Kungl. Maj:t att inom angiven kostnadsram besluta i ärendet.

Vissa byggnadsarbeten å Berga (s. 105—118). På förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1943: 344 anvisade riksdagen (skrivelse nr 509) till bestri- dande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid

Hårsfjärden å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens delfond, ett investeringsanslag av 1 285 000 kronor.

Egendomen Berga har numera förvärvats av statsverket.

I skrivelse den 25 januari 1944 har marinförvaltningen framlagt definitivt förslag om förläggning av marinens underofficersskola och Stockholms örlogsstations värnpliktskola till Bergaområdet. Efter utredning rörande personal- och lokalbehovet för de båda skolorna har ämbetsverket därvid beräknat antalet elever vid underofficersskolan till 182 och vid värnpliktskolan till högst 550. Enligt den preliminära utredningen borde man vidare räkna med behov av 28 officerare, 40 underofficerare, 36 underbefäl och 60 meniga (handräkning, vakt m. m.) samt viss civil personal, nämligen maskinist, eldare, sjuksköterska, 2 husmödrar, husföreståndarinna på slottet samt 20 köksbiträden och 3 städerskor.

I fråga om lokalbehovet har marinförvaltningen föreslagit följande.

Underofficersskolans elever borde förläggas i en eller flera kaserner av god standard, stenhus i två våningar, med förslagsvis två-mannarum, ett dagrum per 40—50 man, ett eller två smärre rum för dagbefäl, källare med förråd och normalskyddsrum.

Värnpliktskolans elever och underbefäl samt för båda skolorna gemensamt underbefäl och handräkningsmanskap borde förläggas i kasernbaracker av trä förslagsvis i två våningar med dubbelsidigt belysta logement utan korridorer och med de byggnadsdelar, som innehölle trappor, tvåtrum o. dyl. förslagsvis uppförda i sten. Eventuellt kunde dagrum anordnas på vindarna. Källare anordnades med förråd och normalskyddsrum. Det vore möjligt, att envåningsbaracker, eventuellt sammanbyggda till större längor, kunde visa sig mer ekonomiska, men hade de merkostnader för ledningar och skyddsrum, som härvid uppstode, ännu icke kunnat närmare beräknas. Marinförvaltningen ville fästa uppmärksamheten på att — med hänsyn till den relativt korta tid värnpliktskolans olika kontingenter avsåges bliva förlagda till Berga — det syntes möjligt att räkna med dubbelförläggning, varvid luftkuben per man komme att uppgå till omkring 7 kbm.

Vidare erfordrades en för båda skolorna gemensam lektionsbyggnad, gymnastik- och exercishus, matinrättning, marketenteri och sjukstuga, vakt- och arrestbyggnad, idrottsplats, skjut- och närstridsbanor samt båtbygga m. m. Mässar för officerare och underofficerare syntes däremot icke behöva byggas, enär slottets nuvarande köks- och matsalsavdelning syntes kunna disponeras såsom mässlokaler. En simhall vore av den största betydelse, men med hänsyn till det ekonomiska läget funne sig marinförvaltningen nödsakad att ställa simhallens utförande på framtiden.

För vissa officerare och underofficerare hade fasta förläggingsrum beräknats å Berga slott, medan övriga vid behov och i mån av utrymme syntes böra disponera rum inom slottet. Skolchefen samt två uppbördsmän borde beredas möjlighet att såsom familjebostäder förhyra vissa inom området belägna byggnader, som väl lämpade sig för ändamålet. För den civila personalen borde bostäder anskaffas inom området, varvid i stor utsträckning befintliga byggnader syntes kunna tagas i anspråk.

Kostnaderna för samtliga föreslagna byggnadsarbeten ha enligt prisläget den 1 juli 1941 beräknats till 4 700 000 kronor, vartill kommer

administrationskostnad med 300 000 kronor. Sammanlagda kostnaden har sålunda beräknats till 5 000 000 kronor.

Marinförvaltningen, som i syfte att inrymma här ifrågavarande kostnader inom den för femårsperioden 1942/47 fastställda kostnadsramen för marinen i annat sammanhang föreslagit en avsevärd reducering av det tidigare planerade byggnadsprogrammet vid Gustavsviks örlogsdepå, har hemställt, att marinens underofficersskola samt Stockholms örlogsstations värnpliktskola måtte förläggas till Bergaområdet samt att för i samband därmed erforderliga byggnadsarbeten ett belopp av 5 000 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 måtte beräknas.

I särskild skrivelse den 9 februari 1944 har marinförvaltningen jämväl framlagt utredning rörande sådana i samband med de föreslagna anläggningarna å Berga uppkommande kostnader, som äro av beskaffenhet att böra bestridas över driftbudgeten. I sådant avseende har marinförvaltningen framhållit, att de engångskostnader, som komma i fråga, avse anskaffning av sjukvårdsinventarier m. m., intendenturmateriel (kasernutredning och inventarier för expeditioner, skolor, mässar m. m. samt förplägnadsutredning), undervisningsmateriel och telefonanläggning. Kostnaderna för värnpliktskolans utflyttning till Bergaområdet ha av marinförvaltningen beräknats till 34 000 kronor, sedan de medel, som inbesparas vid ifrågasatt begränsat utbyggande av Gustavsviks örlogsdepå, tagits i anspråk för ändamålet.

Härjämte har marinförvaltningen framlagt beräkningar rörande de löpande anslag, som i första hand komma att påverkas av skolornas ifrågasatta förläggning till Bergaområdet.

Överbefälhavaren har tillstyrkt förslaget att förlägga marinens underofficersskola och Stockholms örlogsstations värnpliktskola till Berga.

Departementschefen har anfört följande.

Underofficersutbildningen bedrivs för närvarande åtskild för flottan och kustartilleriet och, beträffande flottan, fördelad på örlogsstationerna i Karlskrona och Stockholm. På båda håll måste provisoriska lokaler förhyras för ändamålet, enär övriga tillgängliga utrymmen icke äro tillräckliga. 1939 års rekryteringsutredning föreslog, att en för marinen gemensam underofficersskola skulle förläggas till Karlskrona. På grund av inträffande omständigheter har detta förslag icke kunnat genomföras men upptogs på nytt av 1941 års försvarsutredning, vilken förutsatte, att en för marinen gemensam underofficersskola, efter sammanslagning av marinens sjukhus i Karlskrona med länslasarettet därstädes, skulle förläggas till de förutvarande sjukhuslokaler. Såsom av behandlingen i det följande av vissa byggnadsfrågor vid Syd kustens marindistrikt kommer att framgå, har numera en från försvarsutredningens förslag avvikande plan för dispositionen av de militära etablisementen i Karlskrona fastställts, enligt vilken plan marinens sjukhus avses skola tagas i anspråk för flottans sjömansskola. Vid sådant förhållande måste tydligen förlägningsfrågan för marinens underofficersskola lösas på annat sätt än försvarsutredningen föreslagit. Vissa riktlinjer för skolans organisation kunna anses givna; sålunda torde skolan böra anordnas såsom internat samt ha tillgång till lämplig övningsterräng för såväl flottans som kustartilleriets elever. Vidare bör möjlighet till kontakt med marina anläggningar av olika slag förefinnas.

Sedan tanke uppkommit att för marinens räkning förvärva den i omedelbar närhet av Hårsfjärden belägna Berga egendom, ha såväl marinchefen som marinförvaltningen tillstyrkt förläggning av underofficersskolan till detta område, vilket ansetts väl lämpa sig för ändamålet. Då förslag framlades för riksdagen rörande inköp av Bergaområdet, förelåg emellertid ännu icke fullständig utredning rörande kostnader m. m. för en förläggning till Berga av underofficersskolan. Såsom av det föregående framgår har numera dylik utredning förebragts.

Emellertid har sedermera fråga uppkommit om förläggning jämväl av Stockholms örlogsstations värnpliktskola till Bergaområdet. Grunden härtill har varit, att utrymmena på Skeppsholmen — som under nuvarande krisförhållanden äro helt otillräckliga, vilket bland annat nödvändiggjort ianspråktagande av Liljevalchs konsthall för marinens räkning — enligt verkställd utredning ej heller under fredstid motsvara utrymmesbehovet. Sålunda erfordras ytterligare permanenta förläggningsutrymmen för omkring 400 man. Utredningen utvisar, att förläggningsfrågan på Skeppsholmen kan lösas huvudsakligen efter två linjer, antingen genom ianspråktagande av sjökrigsskolebyggnaden och sjökarteverkets ämbetsbyggnad för förläggningsändamål — eventuellt endast den förstnämnda byggnaden, i vilket fall baracker jämväl måste uppföras — eller genom utflyttning av viss del av örlogsstationen till annan plats.

Ett utnyttjande av sjökarteverkets byggnad å Skeppsholmen för förläggning med därav följande nybyggnad eller förhyrning av lokaler för verket synes av ekonomiska och praktiska skäl icke kunna förordas. Däremot lämpar sig den gamla sjökrigsskolebyggnaden väl för förläggning men kan icke rymma mera än omkring 200, eller — om även honnörssalen utnyttjas — 230 man, varför baracker likväl måste uppföras för omkring 200 man. Frånsett det intrång på kulturella och estetiska värden, som en ytterligare barackbebyggelse på Skeppsholmen otvivelaktigt skulle medföra, synes det såväl ur brandskydds- och luftvärnssynpunkt som icke minst med tanke på det långa avståndet till lämplig övningsterräng knappast tillrädligt att på sätt ifrågasatts utöka bebyggelsen på Skeppsholmen. Jag tänker därvid även på att den utrangering av logementsfartyget af Chapman, som inom en icke alltför avlägsen framtid torde bliva nödvändig, kan medföra ytterligare behov av förläggningsutrymme för omkring 200 man.

Om sålunda en utökning av bebyggelsen på Skeppsholmen ej heller enligt min mening kan anses önskvärd, återstår utvägen att bereda plats för viss del av örlogsstationens personal på annat håll. Såsom en lämplig lösning har föreslagits att förlägga örlogsstationens värnpliktskola till Bergaområdet i anslutning till marinens underofficersskola, därvid såväl personal som lokaler i viss utsträckning kunde göras gemensamma för båda skolorna.

För egen del har jag trots de avsevärda engångskostnaderna funnit mig kunna förorda ett genomförande av det sålunda framlagda förslaget med hänsyn till de fördelar i olika hänseenden, som detta erbjuder, och i betraktande av önskvärdheten att ytterligare bebyggelse på Skeppsholmen undvikas.

Värnpliktskolans elever, vilka inrycka i olika omgångar, skola efter en första utbildning tjänstgöra i kustflottan, varför varje kontingent endast kortare tid avses bliva förlagd till det ifrågasatta etablissemnet. I följd därav bör detta kunna utföras i en lägre standard än vad som vanligen gäller för kasernförläggningar. Etablissemnet avses under sommarmånaderna skola tagas i anspråk för kustflottans yrkesskolor, för vilka i annat fall särskilda skolfartyg måste rustas.

De i det föregående berörda kostnadsberäkningarna, vilka i avvaktan på

slutförandet av vissa pågående avvägningar och markundersökningar måste betraktas såsom preliminära, utvisa en total byggnadskostnad enligt prisläget den 1 juli 1941 av i runt tal 5 000 000 kronor inklusive administrationskostnader. Av beloppet belöpa 650 000 kronor å förläggningsbyggnader för underofficersskolan och 700 000 kronor å sådana byggnader för värnpliktskolan. Beträffande kostnadsberäkningarna finner jag på utredningens nuvarande stadium icke anledning till annan erinran än att den för underofficersskolan beräknade standarden med 2-mannalögement synes onödigt hög. Dock måste vid bedömandet härav beaktas att, därest eleverna förläggas i 4-mannalögement, i stället särskilda överläsningsrum kunna bli erforderliga. Om emellertid en något lägre standard än den av marinförvaltningen avsedda tillämpas och vissa förenklingar i övrigt genomförs, torde kostnaderna för själva förläggningslokalerna kunna nedbringas med i runt tal 100 000 kronor. I likhet med marinförvaltningen anser jag frågan om uppförande av en simhall tills vidare böra ställas på framtiden. Mot förslaget till disposition av Berga slott, vilket innebär, att ombyggnadsarbeten icke skola företagas, har jag intet att erinra.

Vad övriga föreslagna byggnadsarbeten beträffar finner jag det icke möjligt att på nuvarande stadium taga slutlig ställning till marinförvaltningens framställning. Den i det föregående omnämnda, av marinförvaltningen upprättade approximativa kostnadssammanställningen torde få fogas såsom bilaga till detta protokoll (*bilaga 1*). Det torde få i vanlig ordning ankomma på Kungl. Maj:t att pröva detaljerna i byggnadsprogrammet, varvid jag förutsätter, att kostnaderna skola i görligaste mån begränsas. Med uppförande av gymnastikbyggnad och anläggande av idrottsplats torde sålunda tills vidare få anstå. De av marinförvaltningen uppskattade kostnaderna, 5 000 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941, betraktar jag såsom ett maximibelopp. Detta belopp synes, såsom marinförvaltningen anfört — därest den av marinförvaltningen föreslagna begränsningen av byggnadsprogrammet vid Gustavsviks örlogsdepå genomföres (jfr det följande) — kunna inrymmas inom den av 1942 års riksdag för marinens byggnader angivna kostnadsramen.

Vad marinförvaltningen anfört rörande engångskostnader för sjukvårds-, intendentur- och undervisningsmateriel samt telefonanläggning har icke i och för sig givit mig anledning till erinran. Från marinförvaltningen har emellertid inhämtats, att medel för ifrågavarande ändamål icke erfordras förrän under budgetåret 1945/46, varför jag icke för närvarande anser mig böra närmare ingå på denna fråga. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att förhandlingar pågå om övertagande för marinens räkning av vissa å slottet befintliga inventarier. I samband därmed uppkommande kostnader torde kunna bestridas av till marinförvaltningens förfogande stående medel. Den höjning av de årliga kostnaderna för reseersättningar, mathållning m. m., som enligt marinförvaltningens beräkningar är att emotse vid genomförande av förslaget, synes mig icke bli av den storleksordning, att frågans bedömande härigenom påverkas. Dock vill jag framhålla, att vissa detaljer i dessa beräkningar — särskilt de förmåner, som avses skola utgå till den vid anläggningen sysselsatta men där icke boende personalen — fordra ytterligare övervägande.

Vid bifall till förslaget torde ett frigörande av Liljevalchs konsthall möjliggöras inom en nära framtid. Det är min förhoppning att det genom vissa rent provisoriska åtgärder, som för närvarande äro under övervägande, skall bli möjligt att försommaren 1944 utrymma konsthallen.

NORRLANDSKUSTENS MARINDISTRIKT.

Gustavsviks örlogsdepå m. m. (s. 118—122). 1942 års försvarsbeslut innebar bland annat, att örlogsdepån vid Gustavsvik skulle utbyggas till förläggnings- och utrustningscentral för vissa örlogs- och hjälpfartyg, vilken under försvarsberedskap och krig skulle kunna tjänstgöra som basorgan i olika avseenden för i Bottenhavet opererande sjöstridskrafter.

För genomförande av försvarsbeslutets ifrågavarande program erfordras omfattande byggnadsarbeten, av vilka endast de angelägnaste kunna rymmas inom den för femårsperioden 1942/47 fastställda kostnadsramen. Sedan 1943 års riksdag anvisat medel för i Härnösand erforderliga byggnadsarbeten för kustartilleridetachmentet ävensom för vissa förrådsändamål vid Gustavsviks örlogsdepå, upptog marinförvaltningen bland sina medelsäskanden för nästa budgetår medel för fullföljande av de planerade arbetena i Gustavsvik. Sedermera har emellertid marinförvaltningen, bland annat med tanke på att kunna inrymma de i det föregående berörda byggnadsarbetena vid Berga inom femårsplanens kostnadsram, föreslagit, att byggnadsprogrammet för Gustavsvik skall inskränkas till att omfatta endast de ytterligare byggnadsarbeten, som äro oundgängligen erforderliga för att iordningställa Gustavsvik såsom en operations- och utrustningsbas för beredskaps- och krigsförhållanden. Med hänsyn till redan vidtagna åtgärder erfordras härför enligt marinförvaltningens beräkningar vissa ytterligare anläggningar till en kostnad av i runt tal 265 000 kronor förutom administrationskostnader.

Departementschefen har, ehuru marinförvaltningen sålunda sammankopplat frågorna om utbyggnad av Gustavsviks örlogsdepå med vissa förläggningsfrågor vid Berga, för egen del ansett, att dessa frågor kunna och böra bedömas och avgöras var för sig, och har departementschefen i anslutning därtill anfört följande.

Vad Gustavsviksanläggningen beträffar är det med hänsyn till ärendets natur icke möjligt att i detta sammanhang ingå på alla de synpunkter, som kunna anläggas på denna fråga. Jag vill emellertid framhålla, att de ytterligare överväganden, som efter försvarsbeslutet skett, givit vid handen, att svårigheter föreligga att utan avsevärda kostnader av örlogsdepån utvinna i alla hänseenden tillräcklig kapacitet. Såsom operationsbas för sjöstridskrafter av större omfattning än den egna lokalstyrkan och för utrustning av hjälpfartyg kan Gustavsvik, såsom av marinförvaltningens utredning framgår, användas utan att därför permanent förläggning anordnas därstädes. Med hänsyn till kostnaderna för anordnandet av en dylik förläggning, vilka kostnader bliva avsevärda i förhållande till den effektivitet och säkerhet vid krigsfall, som står att ernå, har jag efter övervägande av de på frågan inverkan omständigheterna funnit mig böra biträda det av marinförvaltningen framlagda förslaget. Vid bifall till detta förslag, som alltså innebär i huvudsak den modifikation i tidigare framlagt förslag, att depån icke skall inrymma lokaler för permanent förläggning av militär trupp, ernås en väsentlig begränsning av det för femårsperioden 1942/47 beräknade byggnadsprogrammet för denna depå. Jag vill erinra, att detta program hittills endast i obetydlig omfattning genomförts och att de kostnader, bland annat för markförvärv, som redan nedlagts, icke behöva påverka bedömandet av den föreliggande frågan utan huvudsak-

ligen hänföra sig till sådana ändamål, som komma i fråga vid genomförande av det av mig nu förordade förslaget.

Därest en utbyggnad av örlogsdepån i avsedd omfattning icke kommer till stånd, har jag intet att erinra mot att — såsom tidigare skett och av marinförvaltningen nu förelagits — varvs- och verkstadsanläggningen utarrenderas till civilt skeppsvarv. En dylik lösning synes godtagbar under förutsättning att överenskommelse härom inrymmer garantier för anläggningarnas hållande i fullgott skick. Till frågan om utvidgning av dockanläggningen i Gustavsvik anser jag mig icke böra nu taga ställning.

Departementschefen har med biträdande av marinförvaltningens föreliggande förslag rörande byggnadsarbeten för nästa budgetår inom Norrlandskustens marindistrikt ansett sig böra föreslå, att för ändamålet beräknas ett belopp av — enligt prisläget den 1 juli 1941 — i runt tal 265 000 kronor förutom administrationskostnader, av vilket belopp 150 000 kronor avse byggnadsarbeten vid Gustavsvik, medan återstoden avsetts för uppförande av vissa förrådslokaler i anslutning till Härnösands kustartilleridetachment.

OSTKUSTENS MARINDISTRIKT.

Modernisering av vissa marinens verkstäder m. m. (s. 122—133). För modernisering av tygverkstäderna i Vaxholms fästning ha 1941 och 1943 års riksdagar anvisat tillhopa (422 000 + 175 000 =) 597 000 kronor.

Marinförvaltningen har — under framhållande, att under senaste året en undersökning av driftsförhållandena inom olika marina verkstäder genomförts, därvid generalplaner utarbetats, syftande till åvägbringande av planmässighet i verkstädernas utbyggnad och nedbringande av driftskostnaderna, samt att för Stockholms kustartilleriförsvars vidkommande ett flertal smärre verkstäder funnes förlagda till olika platser inom försvarsområdet — anført, att det vore angeläget att koncentrera verkstadsdriften inom nämnda område och att repliera på det verkstadsområde å Rindön, dit tygverkstäderna vore förlagda. Härutöver skulle vissa smärre verkstäder, som av beredskapsskäl funnes inom Stockholms kustartilleriförsvars vidsträckt kustområde, fortfarande bibehållas. Enligt generalplanen skulle de nuvarande tygverkstäderna å Rindön komma att utbyggas till en central huvudverkstad för Stockholms kustartilleriförsvär. Härvid hade förutsatts, att befintlig byggnad för nuvarande tvättinrättning, vilken vore belägen inom verkstadsområdet, toges i anspråk för verkstadsdriften, sedan byggnaden efter centralisering av underhållstjänsten för intendenturmateriel m. m. ej längre erfordrades för sitt nuvarande ändamål.

Kostnader, som vore förenade med genomförandet av generalplanen, framgå av följande tablå.

	Medelsbehov enligt ursprungligt förslag; prisläget den 1 juli 1941 kronor	Medelsbehovet enligt generalplan; prisläget den 1 juli 1941	
		Totalt kronor	Första etapp kronor
1. Kontorsbyggnad	—	35 000	35 000
2. Mekanisk verkstad	222 000	222 000	222 000
3. Snickeri- och båtverkstad	110 000	200 000	200 000
4. Båthall	13 000	315 000	—
5. Materieförråd m. m.	44 000	65 000	65 000
6. Motorverkstad	70 000	70 000	70 000
15. Utrustningspir	128 000	128 000	128 000
17. Bryggor och strandskoningar	—	96 000	41 000
18. Planering och vägar	23 000	109 000	109 000
19. Utvändiga ledningar för vatten och avlopp ..	—	20 000	20 000
Summa kronor	610 000	1 260 000	890 000

Det ytterligare medelsbehovet borde tillgodoses i etapper. För budgetåret 1944/45 erfordrades, utöver tidigare anvisade medel, 246 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 samt för budgetåret 1945/46 39 000 kronor enligt samma prisläge. Återstående byggnadsarbeten borde anstå till tid efter femårsperiodens slut.

Departementschefen, som ansett sig böra i princip förorda genomförandet av det framlagda förslaget, har framhållit vikten av att rationaliseringen utan ytterligare dröjsmål genomföres. Departementschefen har för den första etappen beräknat medelsåtgången till 233 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

SYDKUSTENS MARINDISTRIKT (s. 133—140).

Vid anmälan av propositionen 1943:207 förordade departementschefen visst av marinförvaltningen framlagt förslag till ordnandet av förläggningsfrågorna i Karlskrona, avseende ett i vissa hänseenden ändrat utnyttjande av etablissementen. Det sammanlagda kapitalinvesteringsbehovet för ändamålet angavs till 5 745 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1942. Vidare förordades vissa byggnadsarbeten vid Karlskrona örlogsvärv till en kostnad av tillhoppa 358 500 kronor enligt samma prisläge. Kostnaderna, tillhoppa 6 100 000 kronor, borde bestridas inom den för försvarsväsendets femårsplan angivna kostnadsramen. Departementschefen framhöll emellertid, att marinförvaltningen anmält medelsbehov för ett stort antal byggnadsarbeten i Karlskrona utöver dem som betingas av det ändrade utnyttjandet av etablissementen. Till dessa förslag ansåg sig departementschefen för det dåvarande icke kunna taga ställning.

I anledning av vad i propositionen 1943:207 anförts rörande ordnandet av vissa förläggningsfrågor i Karlskrona m. m. har riksdagen (skrivelse nr 336) *dels* godkänt den plan för ordnande av de militära förläggningsförhållandena i Karlskrona, som av departementschefen förordats, *dels ock* medgivit, att kostnaderna för erforderliga byggnadsarbeten enligt nämnda plan ävensom för

övriga i berörda statsrådsprotokoll angivna byggnadsarbeten inom en kostnadsram av tillhoppa 6 100 000 kronor finge, i den mån av riksdagen för ändamålet tidigare anvisade medel icke försloge, bestridas från det under försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens delfond, för budgetåret 1943/44 anvisade investeringsanslaget å 10 000 000 kronor till Vissa byggnadsarbeten m. m.

Genom brev den 30 juni 1943 har Kungl. Maj:t fastställt den av riksdagen godkända planen för ordnandet av de militära förläggningsförhållandena i Karlskrona att i huvudsak lända till efterrättelse.

I sin skrivelse den 23 augusti 1943 angående medelsbehoven för budgetåret 1944/45 har marinförvaltningen framlagt en fullständig plan över erforderliga byggnadsarbeten inom Sydkustens marindistrikt avsedda att utföras under budgetåren 1943/45. Den sammanlagda kostnaden för de i högsta angelägenhetsgraden upptagna byggnadsarbetena har angivits till 1 451 000 kronor för örlogsvarvets del och till 6 245 800 kronor för distriktet i övrigt, allt enligt prisläget den 1 juli 1941. Beträffande de olika byggnadsobjekten inhämtas av statsrådsprotokollet till nu förevarande proposition följande.

A. För marindistriktet gemensamma anläggningar (s. 140 och 141). För omändring av läkarbostället vid nuvarande marinens sjukhus till lokaler för marindistriktets sjukvårdsbehov har marinförvaltningen beräknat medelsbehovet till 86 000 kronor. Vidare har föreslagits komplettering och renovering av marindistriktets chefskanslibyggnad för en kostnad av 9 600 kronor samt uppförande av garage för fyra av intendenturförvaltningen disponerade lastbilar m. m. för en kostnad av 24 000 kronor. Departementschefen har biträtt förslagen och för ändamålen beräknat kostnaderna till 120 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

B. Sjömanskåren och vissa skolor (utom sjömansskolan) (s. 141—143). För ombyggnad av matinrättningen vid kasern Ankarstierna har departementschefen i enlighet med marinförvaltningens förslag beräknat 53 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Vidare har departementschefen förordat ett av ämbetsverket framlagt förslag till ombyggnad för en kostnad av 220 000 kronor av underofficersbyggnaden vid stadskasernen, som avses skola utnyttjas dels för radioskolan, dels för chefskansliet för Karlskrona örlogsstation, dels för ett planerat ekonomikontor och för kameralförvaltningen. Då för denna ombyggnad redan disponerats 146 500 kronor erfordras för ändamålet ytterligare 73 500 kronor.

C. Flottans sjömansskola (s. 143 och 144). Beträffande verkstadslokaler för flottans sjömansskola har marinförvaltningen i sin skrivelse angående medelsbehoven för nästa budgetår anfört, att lokaler för smedja och svetsningsverkstad ävensom för elektrisk verkstad planerades i bastionen Aurora. Dessa lokaler vore för närvarande icke försedda med centralvärmsystem. Centralvärmeanläggning borde emellertid nu installeras och anslutas till befintlig panncentral inom örlogsvarvets område. Kostnaderna för anordnande av ifrågakvarande verkstadslokaler beräknades av marinförvaltningen

till 74 000 kronor, varav för egentliga byggnadskostnader 18 000 kronor, för värme och sanitet 46 000 kronor samt för elektrisk installation 10 000 kronor.

Marinens nuvarande sjukhusbyggnad avses att efter ombyggnad tagas i anspråk för skollokaler och vissa verkstäder för sjömansskolan. Erforderliga byggnadsarbeten ha kostnadsberäknats till sammanlagt 235 000 kronor, varav belöpa 75 000 kronor å egentliga byggnadskostnader, 138 000 kronor å värme och sanitet samt 22 000 kronor å elektrisk installation.

I den till marinens nuvarande sjukhus hörande ekonomibygnadens souterrainvåning planeras anordnande av lokaler för kockskola. Vid denna skola beräknas enligt marinförvaltningen undervisning för ungefär 45 elever skola äga rum. Övrig del av ekonomibygnaden avses att tagas i anspråk såsom serveringslokaler och fritidslokaler för sjömansskolans elever. Iordningställandet av denna byggnad har enligt prisläget den 1 juli 1941 kostnadsberäknats till sammanlagt 110 000 kronor.

Mellan stadskasernen och marinens sjukhus leder en för allmän trafik upplåten väg fram till amiralitetskyrkan. Då enligt den nuvarande planläggningen såväl kasernen som sjukhusbyggnaden skola utnyttjas av flottans sjömansskola har marinförvaltningen ansett, att en tunnelförbindelse borde etableras mellan de båda etablisementen. Kostnaderna härför ha beräknats till 52 000 kronor.

Marinförvaltningen har vidare framhållit behovet av en skyddad hamn för sjömansskolans småbåtar. En dylik hamn borde enligt ämbetsverket anläggas vid kajen invid nuvarande marinens sjukhus och utgöras av fyra betongpontoner med vardera en längd av 40 meter och en bredd av 4,2 meter. Kostnaderna för denna anläggning hava enligt prisläget den 1 juli 1941 beräknats till 166 000 kronor.

Slutligen har marinförvaltningen föreslagit anordnande av gashus — till en kostnad av 7 000 kronor — i en vid marinens sjukhus befintlig mindre byggnad.

Departementschefen har anfört följande.

Vid anmälan senare denna dag av en proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1944/45 avser jag att till närmare behandling upptaga frågan om inrättande av en verkstadsskola och en förplägnadsskola (kockskola) i anslutning till sjömansskolan. Såsom av den därvid lämnade redogörelsen kommer att framgå har marinförvaltningen — i anledning av vissa av sjöförsvarets utbildningskommission gjorda uttalanden — i skrivelse den 4 februari 1944 föreslagit verkstadsskolans förläggning i anslutning till Karlskrona örlogsvärf. Av skäl som närmare framgå av berörda proposition anser jag mig emellertid icke kunna biträda detta förslag utan förordar verkstadsskolans anknytning till sjömansskolan. Enär jämväl förslaget om inrättande av en förplägnadsskola synes lämpligt, finner jag de av marinförvaltningen i dess medelsäskanden för nästa budgetår föreslagna byggnadsarbeten, som äga samband med flottans sjömansskola, i stort sett godtagbara i avseende å utnyttjandet av till förfogande stående lokaler. Jag har icke heller något att erinra mot marinförvaltningens kostnadsberäkningar. Av praktiska skäl synes den föreslagna tunnelförbindelsen mellan sjukhusbyggnaden och stadskasernen redan nu böra komma till utförande. Beträffande hamn för sjömansskolans småbåtar vill jag dock förordna, att

innan ställning toges till denna fråga ytterligare utredning kommer till stånd rörande sättet för hamnens anläggande och möjligheterna till ett mindre kostsamt utförande. Därvid synes böra undersökas möjligheten att för ändamålet utnyttja viss för beredskapsändamål anskaffad materiel, vilken måhända eljest icke kommer till användning under fredsförhållanden.

För under detta avsnitt behandlade byggnadsarbeten har departementschefen beräknat tillhoppa 478 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

D. Blekinge kustartilleriförsvaret och Karlskrona kustartilleriregemente (s. 144—146). Medel ha beräknats för iordningställande av Oscarsvärnsförläggningen, för inrättande av ett fullträffsäkert artilleriammunitionsförråd samt för vissa arbeten inom etablissemnet vid Gräsvik allt till en kostnad av 390 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

E. Karlskrona örlogsvarv (s. 146 och 147).

I sin skrivelse angående medelsbehoven för nästa budgetår har marinförvaltningen för varvets vidkommande framlagt en plan för femårsperioden 1942/47, upptagande ett stort antal byggnadsobjekt som på vedertaget sätt indelats i angelägenhetsgrupper.

Till utförande under budgetåret 1944/45 föreslagna byggnadsarbeten äro följande.

Förlängning av samt nya läns-pumpar för Oscarsdockan. För detta ändamål har riksdagen beräknat sammanlagt 175 000 kronor, motsvarande enligt prisläget den 1 juli 1941 omkring 160 000 kronor. Marinförvaltningen har hemställt, att resterande medel, (460 000 — 160 000 =) 300 000 kronor, måtte beräknas för budgetåret 1944/45.

För fortsatt modernisering av verkstäder vid ingenjördepartementet har marinförvaltningen för nästa budgetår på grundval av prisläget den 1 juli 1942 beräknat 175 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Komplettering av tunnelsystemet å Kalsholmen. Detta arbete har kostnadsberäknats till 91 600 kronor.

Marinförvaltningen har vidare hemställt om medel för anordnande av en särskild slip för underhåll och skötsel av målmateriel. Kostnaderna härför ha av ämbetsverket beräknats till 12 000 kronor.

Slutligen har marinförvaltningen föreslagit fortsatt utökning och förbättring av elektriska kraftnätet vid varvet. Av totalkostnaden, som i enlighet med en i marinförvaltningens ifrågavarande skrivelse närmare angiven specifikation beräknats till 175 000 kronor, har ett belopp av 56 000 kronor ansetts erforderligt under nästa budgetår.

Departementschefen har ansett att i avvaktan på ett ställningstagande till frågan om örlogsvarvens organisation endast sådana arbeten, som icke kunna föregripa en omorganisation, böra komma till utförande. De medelsbehov som av marinförvaltningen anmälts för nästa budgetår, ha emellertid samtliga syntts vara av den natur, att med deras tillgodoseende icke behöver av denna anledning anstå, varför för ändamålen i enlighet med ämbetsverkets förslag enligt prisläget den 1 juli 1941 beräknats 634 000 kronor.

VÄSTKUSTENS MARINDISTRIKT.**Verkstadsanläggningar m. m. vid Västkustens marindistrikt** (s. 147—155).

I gemensam skrivelse den 21 april 1943 framlade arméförvaltningens tygdepartement och fortifikationsstyrelse samt marinförvaltningen förslag till centralisering av reparationstjänsten för nämnda förband. Förslaget innebar följande.

1. *Reparation av optisk materiel* centraliseras för samtliga försvarsgrenar till en i berg insprängd verkstad antingen vid Nya Varvet eller Älvsborgs kustartilleriregemente.

2. *Reparation av signalmateriel* (huvudsakligen radio-, telefon- och kabelmateriel) centraliseras för samtliga försvarsgrenar till en verkstad, förlagd till Nya Varvet eller Älvsborgs kustartilleriregemente.

3. *Reparation av motorfordon och luftvärnsmateriel* centraliseras till en verkstad förlagd till Göteborgs luftvärnsskår.

4. *Sadelmakerireparationer* centraliseras till Göta artilleriregemente.

5. *Snickerireparationer*, utom beträffande fartyg och båtar, centraliseras till Göta artilleriregemente.

I propositionen 1943: 302 (s. 45) uttalades, att beträffande dessa verkstadsanläggningar ytterligare utredningar borde företagas i avsikt att utröna, huruvida icke centraliseringen kunde drivas längre.

I sina medelsäskanden för budgetåret 1944/45 har arméförvaltningen respektive marinförvaltningen anfört, att förnyad utredning verkstälts, därvid utrönts, att reparationstjänsten i Göteborg borde kunna ytterligare centraliseras. Denna ytterligare centralisering ginge i huvudsak ut på att de angivna verkstadsanläggningarna vid Göta artilleriregemente och Göteborgs luftvärnsskår skulle sammanslås till en gemensam centralverkstad i anslutning till sistnämnda förband. Vid artilleriregementet skulle behållas så stor del av nuvarande verkstäder, som kunde anses oundgängligen erforderlig för servicearbetet på regementets egen materiel. Till varvet eller Älvsborgs kustartilleriregemente skulle förläggas återstående verkstäder.

Medel för den centrala tygverkstaden vid Göteborgs luftvärnsskår ha efter förslag av arméförvaltningen äskats i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2, s. 33 f.).

Medel för byggnadsprogrammet i övrigt ha äskats av marinförvaltningen i dess skrivelse med medelsäskanden för budgetåret 1944/45. Ämbetsverket har därvid föreslagit en utbyggnad, kostnadsberäknad till 770,900 kronor.

Av byggnadsprogrammet borde arbeten till en kostnad av 482 800 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 komma till utförande under nyssnämnda budgetår.

Sedermera har marinförvaltningen i en den 21 december 1943 dagtecknad promemoria anfört, att det befunnits erforderligt att ytterligare beakta överbefälhavarens direktiv, att verkstäder skulle förläggas i berggrum. I enlighet härmed hade uppgjorts ett förslag att den för speciellt svåranskaffbar materiel avsedda signalverkstaden skulle utföras såsom bergverkstad.

Förslaget, som kostnadsberäknats till 767 450 kronor enligt prisläget den

1 juli 1941, borde genomföras under budgetåren 1944/45 och 1945/46 enligt följande.

Under budgetåret 1944/45.

Service lokal för artillerimateriel	kronor	108 750
» » motorfordon	»	14 000
Signalverkstad	»	457 500
Omändring av befintliga verkstäder	»	70 200
Utvändiga ledningar	»	26 000
	Summa kronor	676 450

Under budgetåret 1945/46.

Verkstadskontor samt segelsömmeri- och målarverkstad.....	kronor	89 000
Utvändiga ledningar	»	2 000
	Summa kronor	91 000

Departementschefen har funnit att med den föreslagna organisationen av reparationstjänsten inom Göteborgsgarnisonen de tidigare anlagda synpunkterna på rationalisering och driftsekonomi bleve väl tillgodosedda och har därför i princip förordat det av marinförvaltningen framlagda förslaget. Med hänsyn till krigserfarenheterna har departementschefen funnit det välbetänt, att den för försvarsgrenarna gemensamma signalverkstad, som vid bifall till ämbetsverkets förslag skall förläggas till Nya Varvet, inspränges i berg. För ändamålen har ett belopp av i runt tal 676 000 kronor beräknats bliva erforderligt.

ADMINISTRATIONSKOSTNADER OCH OFÖRUTSEDDA UTGIFTER.

I överensstämmelse med tidigare tillämpade grunder har för marinens vidkommande för administrationskostnader och oförutsedda utgifter beräknats ett belopp av 250 000 kronor, motsvarande omkring 6 % av kostnaderna för föreslagna byggnadsarbeten m. m.

Flygförvaltningens delfond.

Flygvapnets underofficers-, signal- och tekniska skolor (s. 155—162). Dessa skolor förutsattes av försvarsutredningen skola förläggas till Västmanlands flygflottiljs nuvarande etablissement i Västerås. Kostnaderna härför beräknades till 646 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Hittills har i avbidan på ytterligare utredning i ämnet medel icke beräknats för ändamålet.

Sedan flygförvaltningen i sin skrivelse den 31 augusti 1943 angående flygvapnets medelsbehov under kapitalbudgeten för budgetåret 1944/45 anmält, att utredning i förevarande ärende påginge, samt att kostnaderna preliminärt beräknades till 766 000 kronor, har ämbetsverket den 9 oktober 1943 inkommit med förslag i ämnet. Förslaget innebär, förutom renovering av vissa lokaler vid etablissementet i Västerås med anlåtande av underhållsmedel, ombyggnads-, renoverings- eller ändringsarbeten m. m. till en kostnad av 646 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 ävensom vissa till- och ombyggnader m. m. till en kostnad av 120 000 kronor enligt samma prisläge.

1940 års militära byggnadsutredning har intet haft att erinra mot förslaget i vad detsamma avser de skilda byggnadernas disponering för olika ändamål och ej heller mot de föreslagna ombyggnadsarbetena. Vad åter angår de föreslagna renoveringsåtgärderna har byggnadsutredningen ansett desamma kunna i viss omfattning reduceras. De sammanlagda kostnaderna ha av utredningen uppskattats till 595 600 kronor enligt 1941 års prisläge. En reservant inom utredningen har emellertid ansett kostnaderna böra beräknas till i det närmaste samma belopp som enligt försvarsutredningens förslag.

Departementschefen, som förordat att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta huruvida vissa för flygvapnets lärlingsskola avsedda lokaler böra iordningställas samtidigt med övriga delar av etablissementet, har i övrigt funnit av flygförvaltningen angiven disposition av tillgängliga lokaler kunna i huvudsak förordas. Vad kostnaderna för förlägningens ordnande beträffar har — oavsett eventuella jämkningar — vissa inskränkningar i det av flygförvaltningen framlagda programmet ansetts kunna genomföras. Enligt departementschefens mening böra erforderliga arbeten kunna utföras inom ramen av det för ändamålet av 1941 års försvarsutredning beräknade beloppet, 646 000 kronor.

Vissa radioanläggningar (s. 162—164). För övertagande av en av armén nu disponerad station samt för uppförande för IV. militärbefälsstaben av en liknande anläggning har beräknats ett belopp av 90 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Tjänstebostäder för personal vid flygvapnet (s. 164—178). Bland sina medelsökanden för budgetåret 1943/44 upptog flygförvaltningen vissa belopp för bostäder, beräknade med utgångspunkt från 1941 års försvarsutrednings förslag i ämnet. På grundval av flygförvaltningens sökanden har riksdagen sedermera, efter förslag av Kungl. Maj:t i 1943 års statsverksproposition, kapitalbudgeten: bil. 2, anvisat medel för byggnadsarbeten vid de olika förbanden, i vilka medel sålunda vanligen även ingå för tjänstebostäder avsedda belopp. Beräkningen av förenämnda för tjänstebostäder avsedda belopp har emellertid skett med utgångspunkt från andra grunder beträffande behovet av tjänstebostäder än som faststälts av 1943 års riksdag. Sedan omfattningen av tjänstebostadsbebyggelsen för flygvapnet enligt numera tillämpade grunder faststälts och kostnaderna härför i möjligaste mån fixerats, erfordras sålunda en utredning, i vad mån av riksdagen för tjänstebostäder anvisade medel förslå för behovets fyllande eller i vilken utsträckning ytterligare medel erfordras.

Vid anmälan av propositionen 1943: 287 anförde föredragande departementschefen, bland annat, att å orter, där behov av tjänstebostäder i egentlig mening ansåges föreligga, det i många fall syntes vara lämpligt att bostadsanskaffningsnämnden uppförde samtliga bostadslägenheter och att sedermera en prövning verkställdes i vad mån lägenheterna borde upplätas med bostadstvång. Detta uteslöte icke — anförde departementschefen vidare — att i de fall, då bostäder måste uppföras inom militära kasernetablissement eller andra

militära anläggningar, bostadsproduktionen då så prövades lämpligt utfördes av vederbörande militära förvaltningsorgan.

Beträffande behovet av tjänstebostäder har numera från flygstabens sida uttalats önskemål om en relativt omfattande tjänstebostadsbebyggelse. Sålunda har hemställts, att för militärmeteorologer och signalister bostäder skola uppföras genom statens försorg vid alla etablissement, där icke genom privat eller kommunal bebyggelse bostäder kunna erhållas i omedelbar närhet av etablissementet eller inom närbeläget samhälle, som har gynnsamma kommunikationer med etablissementet i fråga. För köks- och mässpersonal har det med hänsyn till föreliggande personalrekryteringssvårigheter ansetts vara av behovet påkallat, att bostäder uppföras jämväl vid sådana etablissement, som ligga i omedelbar närhet av ett samhälle. Det har vidare ansetts vara önskvärt, att några ogifta officerare och underofficerare erhålla bostäder inom etablissementen för att under icke-tjänstetid kunna övertaga vissa av de funktioner, som eljest bort åligga divisionschefer, kasernofficerare och kasernunderofficerare m. fl. Vidare borde med hänsyn till beredskapsförhållanden samt av övningsskäl m. m. vissa förläggningsmöjligheter förefinnas inom etablissementen för andra officerare och underofficerare.

På grund av flygförbandens i många fall avskilda läge torde, enligt vad departementschefen i det vid nu förevarande proposition fogade statsrådsprotokollet anfört, en tjänstebostadsbebyggelse av i huvudsak av flygmyndigheterna föreslagna omfattning (jfr propositionen s. 169—175) vara motiverad. Departementschefen har funnit vad flygförvaltningen anfört rörande behovet av bostäder, som betecknats såsom obligatoriska icke giva anledning till erinran, och har departementschefen även ansett sig kunna i stort sett vitsorda behovet av vissa bostäder, rörande vilka emellertid kompletterande utredning funnits böra förebringas. Dock ha bostäder av senast angivet slag, i avvaktan på erfarenheter rörande den kommande utvecklingen, funnits icke böra uppföras vid Skånska flygflottiljen och Hallands flygflottilj. I fråga om Brävalla, Hälsinge och Upplands flygflottiljer samt flygkadettskolan har departementschefen funnit föreliggande utredning icke klart ådagalägga, att medel för närvarande böra beräknas för ifrågavarande bostäder. I enlighet med flygförvaltningens förslag beräknas tillhoppa 415 000 kronor — förutom administrationskostnader — för på utredning beroende bostäder vid sistberörda fyra förband, därvid förutsatts, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall, efter framställning från flygförvaltningen, pröva behovet av de föreslagna bostadsbyggnaderna. Bostadsanskaffningen förutsattes i sin helhet skola ske genom flygförvaltningens försorg. Departementschefen har funnit lämpligt, att bostäder i viss utsträckning anordnas jämväl för bland andra ogifta officerare och underofficerare m. fl. Då bostäder av detta slag i allmänhet torde komma att anordnas i omedelbar anslutning till de militära etablissementen, har av praktiska skäl även denna bostadsanskaffning syntts böra ombesörjas av flygförvaltningen. Bostadsanskaffning i större skala och omfattande jämväl familjebostäder har emellertid ansetts böra omhänderhavas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd. Departementschefen

har emellertid icke funnit sig beredd att för nu berörda ändamål tillstyrka uppförande av bostäder i av flygförvaltningen nu föreslagna omfattning.

Vad kostnaderna för av departementschefen föreslagna bostäder beträffar har framhållits, att de gjorda beräkningarna icke kunna göra anspråk på att vara exakta men att de dock kunna läggas till grund för en beräkning i stort av medelsbehovet.

Kostnaderna för av departementschefen tillstyrkta tjänstebostäder har uppskattats till 4 789 000 kronor intill utgången av budgetåret 1944/45. Enär riksdagen hittills anvisat större belopp — 5 003 000 kronor — för ifrågasvarande ändamål har departementschefen förordat, att överskjutande belopp får utnyttjas för andra av riksdagen godkända byggnadsarbeten inom femårsplanens kostnadsram.

Vissa byggnadsarbeten m. m. för sjunde jaktflottiljen (s. 178—181). För anläggande av ett krigsflygfält å Södertörn har Kungl. Maj:t genom beslut den 8 juli och den 5 november 1943, inklusive administrationskostnader, anvisat tillhoppa 2 850 000 kronor, varav 714 000 kronor för markförvärv och 2 136 000 kronor för flygfältsarbeten.

Departementschefen har anmält, att han i annat sammanhang avsett att framlägga förslag om att i flygvapnets organisation skall ingå ytterligare en jaktflottilj, Södertörns flygflottilj (F 18), förlagd till detta krigsflygfält.

Flygförvaltningen har beräknat de med flottiljens uppsättande förenade markinköps-, flygfälts- och byggnadskostnader till sammanlagt 14 300 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 samt anmält, att under budgetåret 1944/45 borde fastställas ritningar och meddelas dispositionsbeslut för byggnadsföretag och markförvärv m. m. till en kostnadssumma av i avrundat tal 10 200 000 kronor.

Departementschefen, som för närvarande förordat markförvärv i något mindre omfattning än flygförvaltningen föreslagit, ävensom ansett vissa av förvaltningen föreslagna byggnadsåtgärder icke böra komma till utförande, har uppskattat kostnaderna för flottiljens anordnande till 13 325 000 kronor, enligt prisläget den 1 juli 1941, med reservation dock för att kostnaderna för uppförande av bostäder vid flottiljen kunde komma att överstiga för sådant ändamål beräknat belopp.

Utskottet.

I förevarande proposition nr 175 ha anmälts förslag beträffande vissa byggnadsföretag och markförvärv för försvaret, vilka vid tidpunkten för statsverkspropositionens framläggande ännu icke voro i det utredda skick, att de då kunde föreläggas riksdagen. Utskottet, som i annat sammanhang avgivit utlåtande i anledning av propositionen i vad avser förslag rörande expeditionsbbyggnad för militära staber i Karlstad, upptager under förevarande punkt till behandling de övriga kapitalinvesteringar, som skola bestridas med de i 1944 års statsverksproposition för budgetåret 1944/45 äskade och av riksdagen sedermera under försvarsväsendets fastighetsfond till vissa byggnadsarbeten m. m. anvisade investeringsanslagen (kvotanslagen).

Under arméförvaltningens delfond har anmälts medelsbehov bland

annat för förläggning av *infanteriets och kavalleriets officersaspirantskola*. Departementschefen har därvid förordat, att den för infanteriets och kavalleriets officersaspiranter gemensamma skolan, som nu är provisoriskt förlagd å Karlberg, skall förläggas till Järvafältet å egendomen Rådan, vilken föreslås skola förvärfvas för ändamålet. Kostnaderna för en dylik förläggning hava av departementschefen beräknats till sammanlagt 3 460 000 kronor, därav 2 550 000 kronor avse byggnadsarbeten enligt prisläget den 1 juli 1941 samt 910 000 kronor förvärfv av egendomen Rådan och därmed sammanhängande kostnader. I anslutning härtill har departementschefen förordat, att de å Karlberg ledigblivna utrymmena i första hand utnyttjas för förläggning av *gymnastik- och idrottsskolan*, som för närvarande är provisoriskt förlagd till signalregementets förutvarande kasern å Marieberg. Departementschefen har för de med skolans förläggning till Karlberg förenade ofrånkomliga utgifterna för byggnadsarbeten beräknat 40 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941. Gentemot förslaget att förlägga officersaspirantskolan till Järvafältet har i motionerna I: 310 och II: 475 erinrats, att med ett ställningstagande härtill borde anstå till dess fredsförhållanden inträtt bland annat, när det icke syntes uteslutet att skolan då skulle kunna förläggas i något armétruppförbands etablissemang utom Stockholm.

Utskottet, som avlagt besök på Karlberg, har i likhet med departementschefen kunnat konstatera, att det nuvarande provisoriet med förläggning till Karlbergs slott av såväl krigsskolan som officersaspirantskolan ur olika synpunkter — särskilt med hänsyn till trångboddheten och därmed sammanhängande svårighet att ordna en ändamålsenlig utbildningsverksamhet — måste betraktas såsom otillfredsställande. Det synes utskottet ofrånkomligt, att åtgärder vidtagas för att detta provisorium skall kunna avvecklas. Enligt utskottets förmenande är det knappast möjligt, att en förläggning av skolan skall kunna på sätt i förevarande motioner ifrågasatts anordnas genom ianspråktagande av utrymmen inom något befintligt armétruppförband. Icke heller i övrigt i motionerna antydda utvägar synas utskottet framkomliga för förläggningsfrågans ordnande. Utskottet delar sålunda departementschefens åsikt, att frågan endast kan lösas genom anordnande av ett nytt etablissemang för skolan. Av departementschefen anförda skäl för en förläggning till Järvafältet å egendomen Rådan finner utskottet efter att hava avlagt besök på platsen bärande. Utskottet anser sig sålunda böra tillstyrka det framlagda förslaget till förläggningens ordnande. De gjorda kostnadsberäkningarna ha icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet anser sig dock i detta sammanhang böra understryka departementschefens uttalande rörande angelägenheten av att en för statsverket mer tillfredsställande lösning ernås beträffande frågan om ersättning till arrendatorn av egendomen Rådan för förtidigt upphörande av arrendekontraktet.

Jämväl förslaget att till Karlberg förlägga gymnastik- och idrottsskolan finner sig utskottet böra tillstyrka. Denna skola tarvar betydligt mindre utrymme än officersaspirantskolan, varför de olägenheter, som äro förenade med det nuvarande provisoriet vid Karlberg vid en sådan lösning, icke komma

att kvarstå. De militära myndigheterna hava i anslutning till förslaget om förläggande till Karlberg av gymnastik- och idrottsskolan ansett vissa byggnadsarbeten erforderliga, nämligen uppförande av ett badhus med simhall samt fäktsal till en kostnad av 300 000 kronor ävensom utförande av vissa sanitära och andra standardförbättringar till en kostnad av 241 500 kronor. Departementschefen, som för de med skolans förläggning ofrånkomliga utgifterna för byggnadsarbeten beräknat ett belopp av 40 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941, har emellertid med hänsyn till föreliggande svårigheter att anskaffa material icke för närvarande kunnat förorda anvisande av medel för ifrågasatta förbättringsarbeten och har heller icke ansett sig nu kunna tillstyrka uppförande av badhuset. Utskottet finner sig icke kunna underlåta att framhålla, att utskottet vid det företagna besöket å Karlberg funnit de sanitära förhållandena i vissa hänseenden i hög grad otillfredsställande. Det är därför enligt utskottets mening önskvärt, att i vart fall frågan om avhjälpan av de sanitära missförhållandena så snart som möjligt upptages till omprövning. Vad angår avsaknaden av badanläggning av tillräckliga dimensioner — nu finnes endast en mindre bastuanläggning — måste detta givetvis redan under nuvarande förläggningsförhållanden inge betänkligheter. Att behovet av en tillfredsställande badanläggning blir än större sedan gymnastik- och idrottsskolan förlagts till Karlberg är uppenbart. Utskottet förutsätter, att denna fråga göres till föremål för ytterligare överväganden.

Av vad nu anförts framgår, att utskottet anser sig böra avstyrka bifall till motionerna I: 310 och II: 475. Utskottet får i detta sammanhang framhålla, att, därest motionerna skulle av riksdagen bifallas, förslaget om förläggning till Karlberg av gymnastik- och idrottsskolan jämväl måste avslås.

Utskottet har icke något att erinra mot att frågan om anordnande av *personalbostäder vid garnisonssjukhusen i Boden och Skövde* löses efter i huvudsak de riktlinjer, som av departementschefen uppdragits. Utskottet vill emellertid i likhet med vissa personalsammanslutningar giva uttryck åt den uppfattningen, att rumsstorleken för sköterskor och sjukhusbiträden är väl knappt tilltagen. Departementschefen har i fråga om sjukhusbiträdena framhållit, att frågan om den lämpligaste rumsstorleken borde bliva föremål för ytterligare övervägande. Utskottet finner för sin del lämpligt, att dylikt övervägande jämväl sker beträffande frågan om rumsstorleken för sköterskorna.

Förslag har framlagts om anlitande av vederbörligt för byggnadsarbeten m. m. anvisat anslag intill ett belopp av 1 486 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941 för nybyggnad av sjukhus vid Norrlands trängkår samt Karlsborgs och Östgöta luftvärnsregementen ävensom för om- och tillbyggnad av sjukhus vid Livgrenadjärregementet, Värmlands regemente och Dalregementet. Utskottet, som varit i tillfälle att konstatera att truppförbandssjukhusen i många fall bland annat till följd av bristande underhåll icke äro tidsenliga, får med tillstyrkan av det nu framlagda förslaget jämväl framhålla vikten av att erforderliga istandsättningsarbeten i möjligaste mån komma till utförande så fort ske kan.

Under marinförvaltningens delfond har departementschefen i fråga om *brännoljecisterner för flottan* förordat, att riksdagens bemyndigande utverkades för Kungl. Maj:t att inom en kostnadsram av 625 000 kronor besluta om det närmare utformandet av de anläggningar, för vilka 1942 och 1943 års riksdagar beräknat nyssnämnda belopp. Utskottet tillstyrker, att det begärda bemyndigandet lämnas, men förutsätter därvid att beslut om utförande av ifrågavarande anläggningar på annat sätt än som ursprungligen avsetts fattas endast därest detta anses ofrånkomligt och i det fall att riksdagens hörande skulle innebära för försvarsberedskapen menlig tidsspillan.

Det framlagda förslaget om *utnyttjande av egendomen Berga* vid Hårsfjärden, för vars förvärv 1943 års riksdag anvisat medel, genom förläggning dit av marinens underofficersskola ävensom Stockholms örlogsstations värnpliktskola, finner utskottet lämpligt och får förty tillstyrka detsamma. Utskottet, som med tillfredsställelse konstaterat att förslaget kunnat så utformas, att egendomens slottsbyggnad kan användas utan att ombyggnadsarbeten behöva vidtagas å densamma, vill understryka departementschefens uttalande, att byggnadsprogrammet så genomföres, att kostnaderna för detsamma i görligaste mån begränsas och i vart fall hållas inom ett maximibelopp av 5 000 000 kronor. Utskottet har bemärkt, att förslaget kommer att möjliggöra ett önskat frigörande av Liljevalchs konsthall.

Under sistnämnda delfond ha medel äskats för vissa byggnadsarbeten inom Sydkustens marindistrikt, avseende *flottans sjömansskola*. Därvid har departementschefen — under hänvisning till att vid anmälan av propositionen 1944:185 förordats inrättande av en till flottans sjömansskola anknuten verkstadsskola, för vilken vissa lokaler skulle beredas inom den s. k. bastionen Aurora — i förevarande sammanhang anmält medelsbehov för iordningställande av dessa lokaler eller för smedja och svetsningsverkstad ävensom för elektrisk verkstad till en kostnad av 74 000 kronor. I sitt utlåtande i anledning av nyssnämnda proposition har utskottet ansett sig böra förorda, att förnyad utredning verkställes rörande lämpligaste sättet att tillgodose lokalbehovet för en till Karlskrona förlagd verkstadsskola. Vid sådant förhållande får utskottet förorda, att med utförande av här avsedda byggnadsarbeten tills vidare skall anstå.

Departementschefen har vidare — under framhållande att mellan stadskasernen och marinens sjukhus leder en för allmän trafik upplåten väg fram till amiralitetskyrkan samt att, då enligt den nuvarande planläggningen såväl kasernen som sjukhusbyggnaden skall utnyttjas av flottans sjömansskola, en tunnelförbindelse av praktiska skäl redan nu borde komma till utförande mellan de båda etablissemanten — förordat medelsanvisning för ändamålet till ett belopp av 52 000 kronor. Utskottet måste emellertid för sin del ifrågasätta, huruvida icke möjlighet skall kunna föreligga att ordna tillfredsställande förbindelser mellan de båda etablissemanten även utan den föreslagna tunneln. Därest det huvudsakliga skälet för tunnelförbindelsen skulle vara att ur disciplinär synpunkt möjliggöra, att sjömansskolan skall kunna helt avgränsas såsom ett inhägnat område, synes det utskottet som om den relativt kostnads-

dragande tunnelförbindelsen icke är sakligt motiverad. Utskottet förmenar nämligen, att en dylik isolering icke skall vara nödvändig för att upprätthålla disciplinen inom skolan och att den i vart fall icke är önskvärd ur synpunkten att eftersträva en till viss grad på förtroende byggd disciplinär handledning av de unga eleverna. Utskottet kan i detta sammanhang icke underlåta framhålla, att de erfarenheter, som vunnos från verksamheten vid den numera nedlagda skeppsgosseskolan, torde kunna sägas giva stöd åt den nu av utskottet hävdade uppfattningen. Utskottet kan sålunda icke finna övertygande skäl vara förebragta till stöd för den föreslagna förbindelsen och föreslår förden skull, att byggnadsföretaget icke kommer till utförande.

Övriga under förevarande avsnitt framlagda förslag och vad departementschefen i anslutning till dem anfört och förordat ha icke givit utskottet anledning till erinran.

Vidkommande härefter det i motionen II: 2 framställda förslaget om byggnad av en idrottshall vid Karlskrona örlogsstation får utskottet erinra, att vid uppgörande av beräkningarna rörande kostnaderna för marinens byggnadsprogram för femårsperioden 1942/47 en dylik idrottshall förutsattes komma till utförande under perioden. Byggnadsföretaget har emellertid, enligt vad utskottet inhämtat, numera av marinförvaltningen hänförs till en så låg angelägenhetsgrad, att detsamma ännu icke blivit föremål för definitivt ställningstagande av Kungl. Maj:t. Utskottet får i anledning av motionen framhålla, att det jämväl för utskottet framstår som önskvärt att med hänsyn till de speciella förhållandena i Karlskrona en idrottshall kommer till utförande därstädes. Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga fortsatt uppmärksamhet.

Under åberopande av vad sålunda anförts och under erinran, att riksdagen redan medgivit, att förenämnda expeditiönsbyggnad för militära staber i Karlstad må komma till utförande, får utskottet hemställa,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 2 samt I: 310 och II: 475, medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944 angivna byggnadsföretag m. m. må, med den begränsning utskottet ovan föreslagit, komma till utförande med anlåtande av de i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2) under försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1944/45 äskade och av riksdagen numera anvisade investeringsanslagen till Vissa byggnadsarbeten m. m., i den mån kostnaderna icke kunna bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

B. Kapitalinvesteringar för markförvärv.

Arméförvaltningens delfond.

2:o) Vissa markförvärv för armén. I förenämnda proposition har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen (s. 181—187) att dels medgiva, att såsom likvid för förvärv från Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag av vissa fastigheter i Marma om sammanlagt 67,15 hektar må lämnas — förutom kontant 19 300 kronor — vissa under domänverkets förvaltning stående fastigheter, omfattande en areal av tillhoppa 118,45 hektar och saluvärderade till 51 500 kronor, dels ock till Vissa markförvärv för armén för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 860 000 kronor.

Utvidgning av Skånska trängkårens kasernområde (s. 181—185). Departementschefen har efter besök å ort och ställe förordat förvärv för kronans räkning av mark för utökning av Skånska trängkårens kasernområde för en kostnad av 21 500 kronor enligt prisläget den 1 juli 1941.

Förvärv av mark för Marma skjutfält (s. 185 och 186). Departementschefen har icke funnit anledning till erinran mot av arméförvaltningen föreslaget ägobyte mellan kronan och Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag. För markbytets genomförande erfordras i runt tal 22 500 kronor.

Förvärv av mark för infanteriets och kavalleriets officersaspirantskola (s. 186 och 187). För ändamålet har departementschefen under förevarande anslag beräknat ett belopp av 610 000 kronor.

Förvärv av mark för infanteriskjutskolan (s. 187). För förbättring av utbildningsmöjligheterna vid skolan genom utvidgning av övningsområdet har departementschefen förordat förvärv av mark till en beräknad kostnad av 185 000 kronor.

För under punkten 2:o) angivna ändamål har departementschefen beräknat medelsbehovet till (21 500 + 22 500 + 610 000 + 185 000 =) 839 000 kronor jämte för mötande av oförutsedda utgifter 21 000 kronor, eller tillhoppa 860 000 kronor.

Utskottet, som under punkt 1:o) avstyrkt motionerna I: 310 och II: 475, har icke haft något att erinra mot Kungl. Maj:ts förevarande förslag och får alltså hemställa,

att riksdagen må

a) medgiva, att såsom likvid för förvärv från Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag av vissa fastigheter i Marma om sammanlagt 67,15 hektar må lämnas — förutom kontant 19 300 kronor — vissa under domänverkets förvaltning stående fastigheter, omfattande en areal av tillhoppa 118,45 hektar och saluvärderade till 51 500 kronor,

b) till *Vissa markförvärv för armén* för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 860 000 kronor.

Utskottet.

3:o) Mark för Skånska pansarregementet m. m. I förevarande proposition nr 175 har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen (s. 188—202) att till Mark för Skånska pansarregementet m. m. för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 225 000 kronor.

Av statsrådsprotokollet inhämtas i huvudsak följande (s. 188—202).

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (proposition 1943:302) beslöt riksdagen (skrivelse 1943:412), att Skånska pansarregementet skulle förläggas invid Hässleholm, varjämte riksdagen till Mark för Skånska pansarregementet m. m. för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, anvisade ett investeringsanslag av 2 800 000 kronor, därav enligt av Kungl. Maj:t för nämnda anslag fastställd dispositionsplan för övningsfältet avsetts ett belopp av 1 250 000 kronor. Förläggningsplats kunde vid tidpunkten för riksdagens prövning av frågan icke närmare bestämmas, då den vore beroende av slutligt ställningstagande till frågan om övningsfält för regementet. Vid nämnda tidpunkt förutattes närmast, att det s. k. Hörjafältet skulle komma att tagas i anspråk såsom övningsfält. Utredning pågick emellertid rörande vissa sociala olägenheter, som kunde anses vara förenade med ett ianspråktagande av detta fält. Denna utredning har nu slutförts genom försorg av en av dåvarande fortifikationsstyrelsen tillsatt särskild kommission. Vid utredningen har kommissionen funnit, att de nämnda olägenheterna äro så stora, att kommissionen ansett sig böra undersöka möjligheterna att förlägga övningsfältet till annan plats. För ändamålet har kommissionen, ur de synpunkter kommissionen haft att anlägga på frågan, funnit sig kunna förorda ett område inom Matteredöds och Brönnestads socknar, benämnt Hovdalafältet. Sedan detta område efter verkställda rekognosceringar prövats vara ur militär synpunkt lämpligt och kommissionen värderat området, har fortifikationsstyrelsen funnit sig böra föreslå Hovdalafältet såsom övningsfält för pansarregementet. Förslaget avser förvärv av en areal av 2 048 hektar till en kostnad av 2 000 000 kronor.

Chefen för armén har i yttrande den 31 augusti 1943 tillstyrkt förvärv av Hovdalafältet som övningsfält för Skånska pansarregementet men föreslagit en begränsning av området i förhållande till styrelsens förslag.

Emot detta förslag ha invändningar rests från enskilda fastighetsägares sida under framhållande bland annat av områdets betydelse ur jordbruks-ekonomisk synpunkt. Länsstyrelsen i Kristianstads län har funnit den i ärendet förebragta utredningen icke vara tillfyllest för att styrka markkommissionens uppfattning, att ett ianspråktagande av Hovdalafältet skulle medföra mindre sociala och näringsekonomiska nackdelar än en förläggning av övningsområdet till Hörjafältet. Förenämnda enskilda markägare ha hänvisat till den öster om Hovdalaområdet liggande Göingeåsen som lämpligare plats för övningsfältet. En på uppdrag av chefen för armén verkställd rekognoscering av detta område har dock givit vid handen, att detsamma på grund av markens beskaffenhet icke lämpar sig såsom övningsfält.

En närmare utredning rörande de sociala och lantbruksekonomiska frågor som uppkommit i ärendet har verkställts av lantbruksstyrelsen, vars chef jämte

styrelsens föredragande i lantbruksärenden företagit besiktning av de två ifrågasvarande områdena. Lantbruksstyrelsen har med ledning av vad vid denna besiktning framkommit i likhet med markkommissionen funnit, att mindre skada ur såväl jordbruksekonomiska som sociala synpunkter skulle uppstå, därest övningsfältet förlades till Hovdalafältet i stället för till Hörjafältet.

Beträffande förläggningsplats för Skånska pansarregementet — i propositionen 1943:302 angåvos såsom lämpliga förläggningsområden Mölleröds kronopark, Tyringe, Perstorp eller Svärtingstorps kronopark — ha myndigheterna förordat en förläggning till ett område inom Hässleholms stad i omedelbar anslutning till Mölleröds kronopark, vilket område staden förklarar sig villig utan ersättning ställa till kronans förfogande för ändamålet. I samband härmed har staden garanterat, bland annat, att för regementets icke kasererade personal erforderliga bostäder skulle finnas att tillgå i staden till där gängse hyrespriser.

Departementschefen har anfört, bland annat, följande.

För egen del har jag funnit av utredningen i ärendet framgå, att de olägenheter av social och näringsekonomisk art, som vid lösandet av markfrågor av detta slag oftast äro oundvikliga, bliva mindre vid ett ianspråktagande av det nu föreslagna området inom Brönnestads och Mätteröds socknar såsom övningsfält än om det tidigare planerade Hörjafältet toges i anspråk för ändamålet. Då de båda områdena bedömts vara ur militär synpunkt i huvudsak likvärdiga, har jag därför funnit mig böra förorda, att övningsfältet förlägges till Hovdalaområdet. För att emellertid nedbringa kostnaderna för förvärv av mark för övningsfältet har jag ansett mig kunna föreslå en begränsning av det av fortifikationsstyrelsen föreslagna området därhän, att endast den mark inom det föreslagna området, som är belägen inom Brönnestads socken, förvärfvas för ändamålet. Även detta mindre område, som i areal utgör något över 1 400 hektar, torde vara tillräckligt för att medgiva tillfredsställande utbildningsmöjligheter. I överensstämmelse härmed har Kungl. Maj:t genom beslut den 19 november 1943 uppdragit åt fortifikationsstyrelsen att förhandla om inköp av mark för övningsfältet.

Vid detta ställningstagande till frågan om övningsfält för pansarregementet kommer frågan om förläggningsplats för regementet i viss mån i annat läge. Ett förläggande av regementets kasernetablissemang till Hovdalafältet torde icke böra komma i fråga, då detta skulle alltför mycket inkräkta på fältet, särskilt efter den begränsning av detsamma som jag ansett mig böra förorda. Av de olika platser som angåvos i propositionen 1943:302 torde endast Mölleröds kronopark lämpligen böra komma i fråga. Fortifikationsstyrelsen har emellertid föreslagit, att ett inom Hässleholms stad beläget område intill kronoparken skulle avses såsom förläggningsplats. De åtaganden som staden ikläder sig vid förläggning av regementet till detta område synas mig erbjuda så stora fördelar för statsverket, att jag finner mig kunna tillstyrka bifall till fortifikationsstyrelsens förslag. Då det är av största vikt med hänsyn till regementets planerliga uppsättning, att förläggningsfrågan snarast löses, är det min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att, med godkännande av det med staden slutna avtalet, besluta om regementets förläggning till ifrågasvarande plats inom Hässleholms stad.

De förhandlingar som förts angående inköp av mark för övningsfältet ha resulterat i att preliminära avtal kunnat slutas med samtliga fastighetsägare inom området utom två. De avtalade köpeskillingarna synas mig kunna god-

tagas, liksom ock de villkor i övrigt som föreslagits beträffande tillträdesdag och rätt för föregående ägare att bruka fastigheterna, i vissa fall under deras återstående livstid. Jag finner mig därför kunna tillstyrka, att de slutna avtalen av Kungl. Maj:t godkännas. Kostnadsberäkningarna rörande de fastigheter, beträffande vilka uppgörelser icke kunnat träffas, och beträffande övriga åtgärder för genomförande av förvärven, ha icke givit mig anledning till erinran. Beräkningarna sluta å ett belopp av 1 475 000 kronor. Då av tidigare anvisade medel 1 250 000 kronor avsetts för övningsfältet i fråga, torde ytterligare erforderliga medel, 225 000 kronor, böra äskas av riksdagen. Beloppet lärer böra anvisas för nästa budgetår såsom särskilt anslag med samma beteckning som det anslag för innevarande budgetår, i vilket medel beräknats för här ifrågavarande ändamål.

I beloppet 1 475 000 kronor ingår ett belopp om 13 000 kronor, avsett för anskaffning av gräsfrö för igensåning av öppen mark inom det föreslagna övningsfältet. Fortifikationsförvaltningen har hemställt om bemyndigande att, i avvaktan å Kungl. Maj:ts beslut i övrigt i förevarande ärende, av omhändertvarende medel bestrida dessa kostnader, enär gräsfrö måste anskaffas redan före den 1 april 1944. Då frågan huruvida Hovdalafältet kommer att tagas i anspråk såsom övningsfält är beroende av riksdagens ställningstagande, finner jag mig dock icke kunna nu tillstyrka denna framställning. Enär emellertid förslaget synes mig ändamålsenligt och kostnadsbesparande för statsverket, vill jag framhålla önskvärdheten av att här förevarande fråga bliver föremål för snar behandling inom riksdagen.

Såsom av det föregående framgår har länsstyrelsen funnit det böra tagas i övervägande att bereda vederbörande kommuner skälig ersättning för de minskade skatteintäkter som vid ett genomförande av föreliggande förslag kunna komma att åsamkas dem. Vid bifall till det av mig framställda förslaget äro i detta avseende endast de ekonomiska förhållandena inom Brönneustads kommun aktuella. Huruvida bestämda olägenheter komma att tillskyndas kommunen genom övningsfältets utläggande kan icke avgöras utan kännedom om de fördelar, som denna åtgärd kan komma att för kommunen innebära. I avbidan på närmare erfarenheter härutinnan torde den av länsstyrelsen berörda frågan icke kunna nu upptagas till bedömande.

Utskottet.

I den lämnade redogörelsen erinras, att 1943 års riksdag beslutat, att Skånska pansarregementet skall förläggas invid Hässleholm och att riksdagen för erforderliga markförvärv beräknat ett belopp av 1 250 000 kronor. Definitivt avgörande rörande plats för förläggningen eller vilket område som borde förvärvas såsom övningsfält fattades emellertid icke. Riksdagen uttalade emellertid att av då anmälda två alternativ för övningsfält — Risebergafältet och Hörjafältet — flertalet skäl talade för sistnämnda fält.

Kungl. Maj:t har emellertid nu föreslagit, att övningsfältet skall förläggas till ett område huvudsakligen beläget inom Brönneustads socken, benämnt Hovdalafältet. Kostnaderna för förvärv av erforderligt område hava uppskattats till 1 475 000 kronor, d. v. s. 225 000 kronor mer än vid övningsfältets förläggande till Hörjafältet. Utskottet finner av departementschefen anförda skäl för alternativet Hovdalafältet bärande och tillstyrker förty att det äskade anslaget anvisas.

Vad departementschefen anfört i förlägningsfrågan har icke givit utskottet anledning till erinran.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må till *Mark för Skånska pansarregementet m. m.* för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 225 000 kronor.

C. Andra kapitalinvesteringar.

Arméförvaltningens delfond.

4:0) Vissa kostnader för anslutning av avloppssystemet vid Upplands regemente till Uppsala stads reningsverk. Kungl. Maj:t har i förevarande proposition föreslagit riksdagen (s. 202 och 203) att till Vissa kostnader för anslutning av avloppssystemet vid Upplands regemente till Uppsala stads reningsverk för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 119 000 kronor.

Departementschefen har funnit vissa av arméns fortifikationsförvaltning föreslagna åtgärder för ordnande av den sedan länge aktuella avloppsfrågan vid Upplands regemente ändamålsenliga och ur kostnadssynpunkt godtagbara. Kostnaderna härför, 119 000 kronor enligt nuvarande prisläge, bör enligt departementschefens åsikt icke inräknas inom den kostnadsram, som av 1942 års riksdag angivits för försvarsväsendets utbyggande under femårsperioden 1942/47, då principbeslut rörande arbetena träffats före 1942 års försvarsbeslut.

Kungl. Maj:ts förslag har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet får hemställa,

Utskottet.

att riksdagen må till *Vissa kostnader för anslutning av avloppssystemet vid Upplands regemente till Uppsala stads reningsverk* för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 119 000 kronor.

Marinförvaltningens delfond.

5:0) Ytterligare medel för ordnande av vattenförsörjningen i Fårösund. I propositionen nr 175 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen (s. 203—206) att till Ytterligare medel för ordnande av vattenförsörjningen i Fårösund för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 400 000 kronor.

På därom av Kungl. Maj:t i propositionen 1941: 221 gjord hemställa anvisade riksdagen (skrivelse 360) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 *dels* under marinförvaltningens delfond av försvarsväsendets fastighetsfond ett reservationsanslag av 240 000 kronor för ordnande av vattenförsörjningen i Fårösund, *dels ock* under flygförvaltningens delfond av samma fond ett reservationsanslag av 15 000 kronor för omläggning av vattenledningssystemet vid flygvapnets förläggning i Fårösund. Medlen avsågos

för bestridande av kostnaderna för upptagning av borrhål och anläggande av en central vattenledning.

Marinförvaltningen har nu hemställt, att ytterligare medel måtte anvisas för vattenförsörjningens ordnande, och har därvid föreslagit utnyttjande av en mindre insjö, Hau träsk, belägen 4 kilometer från Fårösund, såsom vattentäkt. Kostnaderna ha, oavsett vissa skadeersättningar, vilkas storlek för närvarande icke kunde beräknas, uppskattats till 403 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1943, därav 3 000 kronor för markförvärv.

Departementschefen, som funnit den nuvarande vattenförsörjningen vara behäftad med bland annat stora hygieniska brister, har förordat marinförvaltningens förslag och funnit kostnadsberäkningarna godtagbara. De skade- och inträngsersättningar som framdeles kunde behöva anvisas och vilka icke syntes bli värdelösa borde få förskjutas av marinförvaltningen och framdeles ersättas genom anvisande av ytterligare anslag efter framställning av ämbetsverket.

Då anläggningen utgör ett fullföljande av ett äldre byggnadsföretag, som icke utan fortsatt medelsanvisning kan bli till avsedd nytta, har departementschefen ansett merkostnaderna, beräknade till i runt tal 400 000 kronor, icke böra medräknas i den för marinen för femårsperioden 1942/47 fastställda kostnadsramen.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag innebär anvisande av medel för ordnande av vattenförsörjningen i Fårösund enligt ett annat system än det, för vars realiserande 1941 års riksdag anvisat medel, men vilket befunnits icke kunna tillfredsställande lösa vattenproblemet. Med hänsyn till vikten av att vattenbehovet i Fårösund så snart som möjligt blir tillgodosett, har utskottet funnit sig böra tillstyrka förslaget. Vad departementschefen anfört i fråga om kostnadernas gäldande utom den för femårsperioden fastställda kostnadsramen har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må till *Ytterligare medel för ordnande av vattenförsörjningen i Fårösund* för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 400 000 kronor.

Flygförvaltningens delfond.

6:o) Bombfällningsplats för Kalmar flygflottilj. I förenämnda proposition nr 175 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen (s. 207 och 208) medgiva, att av riksdagen anvisade medel för flygvapnets övningsplats å Öland må användas på sätt i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet angivits.

I det av riksdagen såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond till Vissa byggnadsarbeten m. m. för budgetåret 1942/43 under flygförvaltningens delfond anvisade reservationsanslaget av 40 700 000 kronor ingingo jämväl medel för flygvapnets övningsplatser. För övningsplatsen å

Öland avsågs härvid ett belopp av 75 000 kronor jämte administrationskostnader.

Genom beslut den 7 augusti 1942 anvisade Kungl. Maj:t ett belopp av 75 000 för flygvapnets övningsplats å Öland att jämte därå belöpande tillägg för administrationskostnader av 6 % avföras å delposten Flygvapnets övningsplatser av reservationsanslaget å 40 700 000 kronor.

Beträffande denna övningsplats hade 1941 års försvarsutredning i sitt betänkande (s. 667) uttalat, att densamma närmast skulle få karaktären av nödlandningsplats, avsedd att främst kunna användas av flygplan tillhörande Kalmar flygflottilj i samband med bombfällnings- och skjutövningar ävensom vid övriga tillfällen, då av olika skäl landning i Kalmar icke vore möjlig.

Med erinran härom samt under framhållande att medel icke funnes anvisade eller beräknade för inköp och anordnande av bombfällningsplats för Kalmar flygflottilj samt att det vore av fundamental betydelse för utbildningen vid flottiljen att äga tillgång till fullgoda bombfällningsplatser har flygförvaltningen i skrivelse den 18 februari 1944 hemställt, att angivna medel måtte helt eller delvis få användas till markförvärv för och iordningställande av bombfällningsplats för Kalmar flygflottilj.

Departementschefen har icke funnit anledning till erinran mot flygförvaltningens förslag. Besparingar, som vid bifall till förslaget kunde uppkomma i jämförelse med tidigare beräknat medelsbehov, ha syntts efter Kungl. Maj:ts beprövande böra få disponeras för genomförande av vissa av flygförvaltningen framställda förslag i övrigt.

Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag hemställer utskottet,

Utskottet.

att riksdagen må medgiva, att av riksdagen anvisade medel för flygvapnets övningsplats å Öland må användas på sätt i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944 angivits.

II. Försvarets bostadsanskaffningsfond.

7:o) Inrättande av en försvarets bostadsanskaffningsfond. I förevarande proposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen (s. 209—229) att dels besluta, att de fastigheter, som förvaltas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd, skola från och med den 30 juni 1944 upptagas till redovisning å en särskild i rikshuvudboken uppförd kapitalfond, betecknad försvarets bostadsanskaffningsfond, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av föredragande departementschefen till det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet anförts meddela närmare föreskrifter rörande försvarets bostadsanskaffningsfond och om gäldande av å tiden före den 1 juli 1944 belöpande kostnader för underhåll av till fonden hänförliga fastigheter m. m., att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen anförts medgiva försäljning eller upplåtelse med tomt-

rätt och i samband därmed belåning av de fastigheter, som förvandlas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd, samt att medgiva, att tertiärlån av statens byggnadslånebyrå må utlämnas jämväl för av försvarets bostadsanskaffningsnämnd förvaltade fastigheter, som försäljas först sedan de färdigställts.

Den för försvarets personal påkallade och i statlig regi genomförda bostadsproduktionen har varit av väsentligen två slag, nämligen å ena sidan tjänstebostadsbebyggelse i egentlig mening, som avser att frambringa bostäder, upplåtna med bostadstvång, och å andra sidan anskaffning av egna hem eller hyreshus. Enligt de riktlinjer, som i samband med försvarets bostadsanskaffningsnämnds inrättande godtagits av statsmakterna, avses i princip uppförande av tjänstebostäder i egentlig mening skola ske genom försorg av vederbörande militära förvaltningsorgan, medan övriga för försvarets personal avsedda bostäder skola ombesörjas genom bostadsanskaffningsnämndens försorg. Där så befinner lämpligt skola emellertid jämväl bostäder av förstnämnda kategori kunna uppföras av nämnden, varvid i efterhand skall prövas i vad mån bostäderna skola upplåtas med bostadstvång eller ej. Beträffande förvaltningen har förutsatts, att den skall omhändervhas i fråga om tjänstebostäder i egentlig mening för varje försvarsgren av respektive militära förvaltningsorgan samt i övrigt av bostadsanskaffningsnämnden. Härigenom har erhållits en klar avgränsning mellan å ena sidan bostäder, som allt framgent beräknas komma att förbliva i kronans ägo, samt å andra sidan egna hem och hyreshus, vilka böra avyttras i den mån så är möjligt och ur statens synpunkt ändamålsenligt.

Tjänstebostäder, avsedda att upplåtas med bostadstvång, ha hittills redovisats såsom kapitaltillgång å försvarsväsendets fastighetsfond. I samband med äskandet av medel för uppförande under löpande budgetår av bostäder för försvarets personal framfördes tanken att skapa en särskild delfond av försvarsväsendets fastighetsfond för redovisning av sådana i statlig regi för försvarets personal uppförda bostäder, som icke äro förenade med bostadstvång, d. v. s. de bostäder, vilka enligt det sagda skola förvaltas av bostadsanskaffningsnämnden.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt riksräkenskapsverket att i samråd med försvarets bostadsanskaffningsnämnd, arméförvaltningens fortifikationsstyrelse (arméns fortifikationsförvaltning), marinförvaltningen, flygförvaltningen och försvarets fabriksstyrelse verkställa utredning av frågan om redovisningen av försvarets personalbostäder, därvid särskilt skulle övervägas lämpligheten av att för ändamålet inrätta en särskild fond, har förslag i ämnet av riksräkenskapsverket avgivits i skrivelse den 3 februari 1944. Beträffande förslaget närmare innebörd torde få hänvisas till propositionen (s. 212—218).

I förevarande sammanhang har jämväl anmälts ett av försvarets bostadsanskaffningsnämnd framlagt förslag till de grunder, som borde tillämpas vid försäljning av bostäder, förvaltade av nämnden (s. 218—221). Över förslaget hava utlåtanden avgivits av vissa myndigheter (s. 222—224).

Departementschefen har beträffande här ifrågavarande förslag anfört bland annat följande.

Den nu förebragta utredningen har övertygat mig om nödvändigheten av att särskilt för sig redovisa samtliga de fastigheter, vilka böra förvaltas av bostadsanskaffningsnämnden. Det synes emellertid icke lämpligt, att för detta ändamål inrättas en ny delfond av försvarsväsendets fastighetsfond, varigenom man skulle binda sig för de grunder i fråga om redovisningen av inkomster och utgifter, som gälla för fastighetsfonden. Det byggnadsbestånd, varom här är fråga, skiljer sig bland annat i avkastningshänseende principiellt från det i nämnda fastighetsfond ingående. Det torde med hänsyn härtill, såsom riksräkenskapsverket föreslagit, vara mer ändamålsenligt att för ändamålet tillskapa en ny kapitalfond, förslagsvis benämnd försvarets bostadsanskaffningsfond. Denna fond bör tills vidare förvaltas av bostadsanskaffningsnämnden och av försvarets civilförvaltning redovisas mot rikshuvudboken.

De fastigheter, som enligt det föregående skola redovisas å fonden, äro för närvarande upptagna dels å försvarsväsendets fastighetsfond, dels å den av egnahemsstyrelsen förvaltade jordfonden, dels ock under fonden för förslag till statsverket. Underhållskostnaderna för de av egnahemsstyrelsen uppförda fastigheterna, vilka ingå bland de å fonden för förslag till statsverket redovisade kapitaltillgångarna, ha förskottsvis bestritts från de för dessa fastigheter anvisade investeringsanslagen, medan hyresinkomster tillgodoförts inkomstiteln för diverse kapitalfonder. Det ligger i sakens natur, att en sådan ordning medför olägenheter i olika avseenden och att det därför måste framstå såsom angeläget, att åtgärder snarast vidtagas för åstadkommande av en enhetlig redovisning av fastigheterna i fråga. Jag har därför ansett mig böra förorda, att den föreslagna nya fonden inrättas redan från och med den 30 juni 1944, trots att det viktiga spörsmålet om principerna för avskrivningen av fondens kapitaltillgångar icke synes mig så utrett, att jag funnit mig kunna nu framlägga förslag i ämnet. Jag förutsätter således, att — såsom riksräkenskapsverket föreslagit — denna fråga får senare upptagas till behandling, lämpligen i samband med att anslag äskas under förevarande fond å tilläggsstat till rikstaten till ersättning för de medel, som med riksdagens bemyndigande tagits i anspråk av de för budgetåret 1943/44 under respektive arméförvaltningens, marinförvaltningens och flygförvaltningens delfonder av försvarsväsendets fastighetsfond anvisade investeringsanslagen.

Frågan, i vilken utsträckning fastigheter, som för närvarande förvaltas av de militära förvaltningsorganen och redovisas å försvarsväsendets fastighetsfond, böra ställas under bostadsanskaffningsnämndens förvaltning och överföras till den nya fonden, torde, sedan härutinnan erforderlig detaljutredning verkstälts av nämnden i samråd med riksräkenskapsverket och respektive militära förvaltningsmyndigheter, få avgöras av Kungl. Maj:t. Det torde vidare få ankomma på nämnden att i samråd med riksräkenskapsverket och vederbörande förvaltningsmyndigheter avgiva förslag rörande överföring av övriga kapitaltillgångar till den nya fonden. Sådan överföring torde kunna ske per den 30 juni 1944. Då investeringsanslag å den nya fonden anvisas för täckande av de medel, som förskotterats från de under försvarsväsendets fastighetsfond uppförda investeringsanslagen, komma de med sagda medel anskaffade kapitaltillgångarna att omedelbart kunna upptagas till redovisning å fonden. De medel, vilka erfordras för nästkommande budgetår för finansiering av den i nämndens regi bedrivna byggnadsverksamhet, som icke avser tjänstebostäder i egentlig mening, torde böra anvisas såsom investeringsanslag under fonden.

Vid fastigheternas redovisning å den nya fonden torde, såsom riksräkenskapsverket föreslagit, marken, därest inköp förekommit, böra upptagas till sitt inköpspris samt kostnaderna för ersättningar till arrendatorer redovisas som anläggningskostnader. Dylika ersättningar, avseende kronan förut tillhöriga områden, böra däremot slutligt redovisas såsom utgift å staten för försvarsväsendets fastighetsfond.

I detta sammanhang vill jag även beröra spörsmålet om försäljning av de genom egnahemsstyrelsens eller nämndens försorg i statlig regi uppförda bostäderna för försvarets personal.

Redan från början har det varit statsmakternas avsikt, att bostadsbehovet på de olika militära förläggningssorterna i första hand skulle tillgodoses genom kommunal eller enskild byggnadsverksamhet, givetvis i erforderliga fall med statligt stöd enligt de grunder, som gälla för bostadsbyggnadsverksamheten i övrigt. Det har därför förutsatts, att, vid uppkommande svårigheter på en viss ort att tillgodose bostadsförsörjningen, åtgärder i första hand borde vidtagas i syfte att uppmuntra kommunal och enskild företagsamhet på orten. Endast för det fall att sådana åtgärder visade sig resultatlösa, borde staten mera direkt engagera sig i bostadsbyggandet, och bostadslägenheterna borde därvid snarast möjligt överlätas till befattningshavarna. Av den för nämnden fastställda instruktionen framgår ock, att det åligger nämnden att vidtaga åtgärder för överförande i enskild ägo av ifrågakvarande fastigheter, i den mån så ur statens synpunkt finnes ändamålsenligt. Hitills ha icke några av de av nämnden förvaltade fastigheterna försålts, men ett visst intresse för friköp av lägenheter har förmärkts.

Nämnden har nu efter samråd med statens byggnadslånebyrå hemställt, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att tills vidare utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall försälja eller med tomträtt upplåta den fasta egendom, som förvaltas av nämnden. Som motiv har anförts, att möjlighet borde föreligga för Kungl. Maj:t att snabbt kunna fatta beslut om försäljning vid lämplig tidpunkt, då å ena sidan kostnaderna för byggnadsföretaget kunde överblickas och å andra sidan lägenheterna ännu icke upplåtits.

Jag delar nämndens uppfattning i denna fråga och finner det fördenskull lämpligt, att Kungl. Maj:t erhåller bemyndigande att efter prövning i varje särskilt fall medgiva försäljning eller upplåtelse med tomträtt av den fasta egendom, som förvaltas av nämnden. Erinran häremot har icke framställts av de myndigheter, vilka yttrat sig i ärendet. Då Kungl. Maj:t i annat sammanhang för nästa budgetår hemställt om riksdagens bemyndigande att försälja kronan tillhörig fast egendom, vars taxerings- eller uppskattningsvärde uppgår till högst 25 000 kronor, torde ifrågakvarande bemyndigande kunna begränsas till att avse försäljning eller upplåtelse med tomträtt av fastighet, vars taxerings- eller uppskattningsvärde överstiger sagda belopp.

Finansieringen av berörda fastighetsköp har av bostadsanskaffningsnämnden föreslagits skola ske på samma sätt som beträffande fastigheter, vilka uppföras av enskilda företagare, eller således med bottenlån och sekundärlån genom kreditinstitut, med tertiärlån genom statens byggnadslånebyrå samt med viss egen insats av köparen. Det har beräknats, att den kontanta delen av den egna insatsen icke kunde bestämmas till mer än 2—5 % av fastighetens saluvärde och att fördenskull särskilda fyllnadslån kunde bli erforderliga. Dessa borde löpa med 4 % ränta och amorteras på kort tid. För att täcka den skillnad, som bland annat huvudsakligen på grund av byggnadskostnadernas ökning sedan krigsutbrottet uppkommit mellan anskaffningskostnad och avkastningsvärde, borde nämnden utlämna tilläggslån, vilka — liksom motsvarande lån från egnahemsorganen och statens byggnadslånebyrå — tills vidare borde vara ränte- och amorteringsfria. Vidare har nämnden ansett skäligt, att kostnader för lagfartsstämpel gjordes till föremål för subvention såsom skett beträffande de fastigheter, vilka uppförts för centrala torpedverkstaden i Motala och vilka med riksdagens samtycke överlätits till en för ändamålet bildad bostadsrättsförening. Slutligen har i framställningen hemställts, att Kungl. Maj:t skulle utverka riksdagens

samtycke till att tertiärlån finge utlämnas även till förvärv av färdigställd fastighet, som förvaltas av nämnden.

Beträffande de sålunda föreslagna låneformerna ha riksräkenskapsverket och statskontoret framhållit, att köparen icke borde erhålla förmånligare villkor än dem, som stode honom till buds vid bostadsanskaffning i allmänhet med anlitande av redan befintliga lånefonder. I fråga om här avsedd egnahemsbebyggelse skulle ett biträdande av denna ståndpunkt innebära, att den egna insatsen skulle uppgå till 15 % av det av statens byggnadslånebyrå fastställda fastighetsvärdet. En insats av denna storlek torde regelmässigt icke kunna presteras av den personal, varom här är fråga. Då det synes vara med statens intresse ur skilda synpunkter förenligt att underlätta en försäljning av förevarande fastigheter, synes den utvägen leda till bästa resultat, att eventuella köpare på lämpliga villkor medgivnas kredit & köpeskillingen.

Bostadsanskaffningsnämndens ifrågavarande förslag föranleder med hänsyn härtill i princip icke någon erinran från min sida. Dock anser jag den kontanta delen av den egna insatsen böra utgöra lägst 3 % av fastighetens saluvärde. Det bör i detta sammanhang uppmärksammas, att bostadsbebyggelsens syfte är att anskaffa bostäder åt i statens tjänst anställd personal och att ett biträdande av förslaget till den del det innefattar förmånligare villkor än dem som stå till buds vid bostadsanskaffning i allmänhet därför icke kan påverka bedömandet av bostadsanskaffningsfrågorna i stort. Även bör erinras, att vid överlåtelse av omförmälda fastigheter i Motala statliga botten-, sekundär- och tertiärlån lämnats å ett belopp motsvarande 97,5 % av fastighetsvärdena.

I fråga om tilläggslånen har föreslagits, att såsom villkor skulle gälla — förutom de villkor, som fastställts för byggnadslånebyråns motsvarande lån — att lånen skulle förfalla till betalning eller löpa med ränta, därest fastigheterna icke användes för avsett ändamål. Vidare har föreslagits, att lånen under vissa förutsättningar vid försäljning av fastighet skulle inbetalas samt att lånens löptid skulle vara 60 år. Återköpsrätt har under sådana förhållanden ansetts obehövlig.

Såväl riksräkenskapsverket som statskontoret ha ansett berörda villkor alltför restriktiva och i stället förordad en uppmjukning av villkoren kombinerad i erforderlig utsträckning med förbehåll om rätt för kronan att återköpa fastigheten. Jag delar i princip sistnämnda myndigheters uppfattning i denna fråga men vill lämna öppet, huruvida icke lånevillkor i anslutning till de av bostadsanskaffningsnämnden angivna böra kunna i vissa fall komma till användning. Spörsmålet huruvida tilläggslån böra utlämnas av nämnden eller annat statligt organ, exempelvis byggnadslånebyrån, läser få närmare övervägas av Kungl. Maj:t.

Med hänsyn till vad sålunda anförts torde frågor om försäljning av ifrågavarande fastigheter samt om belåning böra prövas och avgöras i huvudsaklig överensstämmelse med nämndens förslag. Därav påkallade föreskrifter — även i fråga om beviljande av tertiärlån för färdigställda fastigheter — torde få meddelas av Kungl. Maj:t, som jämväl bör äga meddela bestämmelser rörande redovisning av de vid överlåtelse av ifrågavarande fastigheter inflytande medlen.

Beträffande det av riksräkenskapsverket berörda spörsmålet om disposition av det av 1943 års riksdag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 under fonden för förslag till statsverket anvisade reservationsanslaget av 540 000 kronor till viss bostadsbebyggelse i Karlsborg, vill jag erinra att Kungl. Maj:t icke ansett sig böra utnyttja anslaget, då detsamma icke kunnat disponeras för den egnahemsbebyggelse, för vilken det anvisats. Jag förut-

sätter, att anslaget i fråga må användas för andra bostadsändamål och med hänsyn härtill tillgodoföras det investeringsanslag under den nya fonden, varom jag i det följande gör framställning. Därest riksdagen ej framställer erinran häremot, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i detta hänseende meddela föreskrift.

Såsom riksräkenskapsverket anført, torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa stat för fonden, å vilken såsom inkomst böra redovisas inflytande hyror och övriga inkomster samt såsom utgift bland annat reparations- och underhållskostnader m. m. Kostnaderna för fondens förvaltning synas däremot i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag böra bestridas från bostadsanskaffningsnämndens anslag å riksstaten. I samband med fondens inrättande bör beslut fattas om gäldande av å tiden före den 1 juli 1944 belöpande kostnader för fastigheternas underhåll m. m. samt om redovisning av löpande budgetårs hyresinkomster. Vad i dessa avseenden föreslagits av riksräkenskapsverket synes kunna biträdas.

Utskottet.

I skrivelse den 28 juni 1943, nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 287, angående uppförande av bostäder för försvarets personal m. m. uttalade riksdagen, att det måhända kunde finnas lämpligt att i syfte att vinna en klarare överblick över försvarets bostadsbestånd och avkastningen därav överföra de av försvarets bostadsanskaffningsnämnd förvaltade byggnaderna till en särskild delfond av försvarsväsendets fastighetsfond. Efter verkställd utredning genom därav berörda myndigheter har nu förslag framlagts om inrättande av en särskild i rikshuvudboken uppförd kapitalfond, försvarets bostadsanskaffningsfond, som tills vidare bör förvaltas av bostadsanskaffningsnämnden och av försvarets civilförvaltning redovisas mot rikshuvudboken. Utskottet har funnit förslaget ändamålsenligt och ägnat att skapa större överskådlighet i fråga om försvarets bostadsbestånd och får förtyllstyrka, att fonden inrättas från och med den 30 juni 1944. Vad departementschefen i fråga om principerna för redovisningen av fastigheter å fonden och beträffande övriga med fondens inrättande sammanhängande frågor anført har icke givit utskottet anledning till erinran.

Vad herefter angår frågan om rätt för Kungl. Maj:t att medgiva försäljning eller upplåtelse med tomträtt ävensom belåning av de fastigheter som förvaltas av bostadsanskaffningsnämnden, har utskottet funnit sig kunna tillstyrka, att de av Kungl. Maj:t begärda bemyndigandena lämnas. Utskottet förutsätter emellertid, att bemyndigandet att försälja eller upplåta tomträtt liksom motsvarande bemyndigande avseende försäljning m. m. av kronan tillhörig egendom, vars taxerings- eller uppskattningsvärde uppgår till högst 25 000 kronor, skall gälla allenast för budgetåret 1944/45.

Vad departementschefen i övrigt anført i förevarande sammanhang har icke givit utskottet anledning till erinran.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) besluta, att de fastigheter, som förvaltas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd, skola från och med den 30 juni 1944 upptagas till redovisning å en särskild i rikshuvudboken uppförd kapitalfond, betecknad försvarets bostadsanskaffningsfond;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t

att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944 anförts meddela närmare föreskrifter rörande försvarets bostadsanskaffningsfond och om gäldande av å tiden före den 1 juli 1944 belöpande kostnader för underhåll av till fonden hänförliga fastigheter m. m.;

att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll anförts medgiva försäljning eller upplåtelse med tomträtt och i samband därmed belåning av de fastigheter, som förvaltas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd; samt

att medgiva, att tertiärlån av statens byggnadslånebyrå må utlämnas jämväl för av försvarets bostadsanskaffningsnämnd förvaltade fastigheter, som försäljas först sedan de färdigställts.

8:o) Anordnande av bostäder. Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen (s. 229—241) att till Anordnande av bostäder å kapitalbudgeten under försvarets bostadsanskaffningsfond för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 250 000 kronor.

Med skrivelse den 30 juni 1943 har försvarets bostadsanskaffningsnämnd till Kungl. Maj:t överlämnat redogörelse rörande den beräknade ökningen av försvarets bostadsbehov under åren 1944—1947.

Bostadsanskaffningsnämndens redogörelse beträffande bostadsbehovet för försvarets personal under de närmaste fyra åren utgör en fortsättning på det av 1942 års militära bostadsutredning den 17 mars 1943 avgivna betänkandet rörande bostadsbehovet den 1 oktober 1943. Samma principiella synpunkter, som kommit till uttryck i den för bostadsanskaffningsnämnden fastställda instruktionen, ha legat till grund för nämndens betänkande.

Nämnden, som funnit sig för närvarande icke böra förorda ifrågasatt utrymning av underofficersbostäder och furirrum vid truppförbanden, och som framhållit, att staten vid bostadsproduktion för försvarsväsendets personal syntes böra tillämpa liknande förräntningsgrunder som de i den allmänna marknaden och sålunda icke fordra normal förräntning på hela det i bostäderna investerade kapitalet, har uppskattat kostnaderna för tillgodoseende av det av nämnden anmälda bostadsbehovets tillgodoseende till 9 590 000 kronor. För budgetåret 1944/45 har nämnden beräknat 1 619 000 kronor bliva erforderliga. Nämnden har därvid räknat med uppförande av ett antal bostäder i Karlsborg, Fårösund, Kullinge och Arboga.

Över nämndens förslag hava utlåtanden avgivits av bland andra 1940 års militära byggnadsutredning, som ansett, att ståndpunkt nu borde tagas endast till omfattningen av den nybyggnadsverksamhet, som planlagts intill den 1 oktober 1944.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Bihang till riksdagens protokoll 1944. 6 saml. Nr 134.

I likhet med 1940 års militära byggnadsutredning och på av denna utredning anförda skäl anser jag, att ståndpunkt nu bör tagas allenast till den nybyggnadsverksamhet, som planlägges intill den 1 oktober 1944. De medel, som erfordras för denna verksamhet, torde, i den mån verksamheten avser uppförande av bostäder för försvarets personal av annat slag än tjänstebostäder i egentlig mening, böra i överensstämmelse med vad som förut anförts i samband med framläggande av förslag om inrättandet av försvarets bostadsanskaffningsfond för nästa budgetår anvisas såsom investeringsanslag under denna fond. Någon uppdelning av anslagsbehovet försvarsgrensvis bör därvid icke förekomma. För bostäder, som böra uppföras av respektive förvaltningsmyndigheter, ha medelsäskanden framlagts i det föregående.

I likhet med bostadsanskaffningsnämnden och i ärendet hörda militära myndigheter finner jag mig icke för närvarande böra till prövning upptaga frågorna om utrymning av underofficersbostäder och furirrum för att bereda tillgång till lektions- och dagrum.

Vad nämnden anført i fråga om grunderna för hyressättning och om förräntning av det i bostäderna nedlagda kapitalet synes mig kunna i huvudsak godtagas. Till det sistnämnda spørsmålet torde jag få återkomma i samband med den förutberörda frågan om principerna för avskrivning av bostadsanskaffningsfondens kapitaltillgångar.

Beträffande bostadsfrågornas lösande på de olika orterna är det tydligt, att svårigheter av olika slag måste föreligga att nu göra några bestämda uttalanden eller framlägga definitiva kostnadsberäkningar. Här må allenast nämnas följande.

Av de vid Karlsborg beräknade kostnaderna, tillhoppa 447 500 kronor, belöpa 22 500 kronor på enkelrum, vilka borde utföras av flygförvaltningen. Då behovet av dessa enkelrum synes mig tveksamt, anser jag mig för närvarande icke böra beräkna medel härför.

I fråga om Fårösund finner jag i likhet med 1940 års militära byggnadsutredning med fortsatt medelsanvisning böra tills vidare anstå. Skulle förhållandena så påkalla, förutsätter jag, såsom av det föregående framgår, att erforderliga medel få ställas till förfogande med ianspråktagande av tillgängliga anslag, i den mån dessa därtill lämna tillgång.

För de bostäder, som i Kallinge böra uppföras inom Blekinge flygflottiljs etablissemang, har jag i annat sammanhang beräknat medel. Huruvida i övrigt statlig bostadsbebyggelse kan bli erforderlig, synes mig icke nu kunna bestämt avgöras. Därest så skulle bli förhållandet, förutsätter jag i likhet med bostadsanskaffningsnämnden, att bostäder icke komma att uppföras till större antal än att de med säkerhet kunna försäljas eller kontinuerligt uthyras.

Vad angår centrala flygverkstaden och centrala materialförrådet i Arboga är likaledes tveksamt, om bostäder skola behöva uppföras av staten och i vad mån de böra givas karaktär av tjänstebostäder. I varje fall synes behovet av lägenheter om 3 rum och kök böra tillgodoses av Arboga stad. Någon bostadsbebyggelse inom etablissemanget torde nämligen knappast kunna ifrågakomma. Dessa spørsmål böra emellertid närmare få övervägas av Kungl. Maj:t.

Med hänsyn till det anförda synes det tillräckligt, om medelsanvisningen för nästa budgetår begränsas till 800 000 kronor. Jag förutsätter emellertid, att det får ankomma på Kungl. Maj:t att underkasta uppkommande frågor om bostadsbebyggelse å de särskilda orterna ytterligare överväganden och disponera de beräknade medlen för de bostadsbyggnadsändamål för försvarets personal, vilkas tillgodoseende befinnes mest angeläget. Jag vill i detta sammanhang erinra, att jag i det föregående förutsatt, att erforderlig bostadsbebyggelse för nästa budgetår vid krigsflygskolan och Västgöta flygflottilj skall utföras i bostadsanskaffningsnämndens regi.

Berörda belopp bör i överensstämmelse med vad jag i det föregående föreslagit minskas med ett belopp av 540 000 kronor, som 1943 års riksdag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisat under fonden för förslag till statsverket. Medelsbehovet skulle således uppgå till (800 000 — 540 000 =) i avrundat tal 250 000 kronor.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen vid anmälan av förevarande anslagsäskande anfört. Utskottet får därför hemställa,

Utskottet.

att riksdagen må till *Anordnande av bostäder* för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 250 000 kronor.

III. Försvarets fabriksfond.

9:o) Omläggning av avloppsnetet i Karlsborg. Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag (s. 241 och 242) får utskottet hemställa,

att riksdagen må till *Omläggning av avloppsnetet i Karlsborg* för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 63 000 kronor.

10:o) Uppförande av vissa skyddsrum. Departementschefen har slutligen i förevarande proposition anmält, att Kungl. Maj:t efter framställning av försvarets fabriksstyrelse genom beslut den 21 januari 1944 bemyndigat styrelsen att inom en kostnadsram av 120 000 kronor låta utföra splitterskyddsrum för Karl Gustavs stads gevärsfaktori samt att för bestridande av kostnaderna härför anlita för byggnadsarbeten och fast inredning högst 98 000 kronor av det för budgetåret 1943/44 under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, anvisade investeringsanslaget av 14 250 000 kronor till Utbyggnad av vissa fabriker och anläggningar samt för utrustning högst 22 000 kronor av det för samma budgetår under fonden för förslag till statsverket anvisade investeringsanslaget av 1 630 000 kronor till Anskaffning av maskiner och utrustning för vissa fabriker och anläggningar. I samband därmed har fabriksstyrelsen ålagt att, därest så för inrymmande av nämnda kostnader i de angivna anslagen befundes nödvändigt, vidtagna motsvarande begränsningar i övriga med dessa anslag avsedda ändamål.

Vad sålunda anförts har icke givit utskottet anledning till erinran, vilket utskottet velat för riksdagen

Utskottet.

omförmåla.

Stockholm den 16 maj 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i
Malmö, *Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Lindström, Sven Larsson, Bernhard Nilsson,*
Bäcklund, Holmström, Emil Petersson och *Ivar Persson*; samt
från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund* i Doverstorp, *Svensson*
i Grönvik, *Bergström, Danielsson, Ward, Mårtensson, Olsson* i Kullenbergstorp,
Wallentheim, Viklund, Staxäng och *Hoppe*.

Reservation

vid *punkten 1:o* (Vissa byggnadsföretag m. m.) av herr *Bäcklund*.
